

Måndagen den 11 Mars 1867.

Kl. 6 e. m.

§ 1.

Protokollet för den 9 dennes, för- och eftermiddagen, äfvensom protokollsutdrag angående de enligt samma protokoll fattade beslut upplästes och godkändes.

§ 2.

Med anledning af Kammarens, rörande Lag-Utskottets Utlåtande N:o 40, fattade samt i protokollet för den 9 dennes under § 20 antecknade beslut, uppläste och aflemnade Herr Ribbing en reservation, så lydande:

Mot detta Kammarens beslut får undertecknad anmäla sin reservation, af skäl att:

det innebär beslut — ej om det förbuds *upphäfvande*, som motionären föreslagit, utan — om en förordning, som blott utsäger en *tillåtelse*; hvilket jag anser vara fullkomligt öfverflödigt och stridande mot all praxis i lagstiftning;

det innebär beslut om upphäfvande jemväl af sednare delen af Kongl. förordningen af den 26 Oktober 1858, oaktadt om ett sådant upphäfvande motion ej blifvit afgifven, i följd hvaraf Kammarerna, enligt min åsigt, till beslut derom saknat grundlagsenlig rätt.

Stockholm den 11 Mars 1867.

Sigurd Ribbing.

§ 3.

Kammarerna beviljade, efter derom framställd begäran, ledighet från deltagande i riksdagsgöromålen åt Herr *Svensén* från den 13 till och med den 16 samt åt Herr *Hellerström* från den 13 till den 23 uti innevarande månad.

§ 4.

Vid nu ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets Utlåtande N:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga Proposition (N:o 2) till Riksdagen, om antagande af en lag angående efterbildning af konstverk, uppstod öfverläggning, hvarunder yttrade

Herr Bergström: Ifrågavarande lagförslag åsyftar att i vårt rättssystem införa för detsamma hitintills okända rättsnormer. Det må derföre icke anses vara förspild tid att ingå i undersökning, dels huruvida verkligen finnas rättsgrunder, på hvilka den nya lagstiftningen kan byggas, dels ock huruvida, i händelse sådana grunder kunna uppvisas, de äro

fasta och breda nog att uppbära alla eller endast en del af de föreslagna rättsnormerna. Jag skulle djupt beklaga, om Kammarens beslut i frågan fattades utan att hafva föregåtts af en debatt, som tillräckligt uttömde ämnet och bidroge att till fullo lägga sanningen i dagen.

Man talar i våra dagar mycket om litterär och artistisk eganderätt. Det är att missbruka ordet eganderätt, så vidt man derigenom vill uttrycka annan tanke än den, att författaren är egare till sitt manuskript och konstnären till sitt konstverk, så länge de befinnas i deras hand. I och med detsamma manuskriptet eller konstverket vare sig genom köp eller annat laga fång öfvergår å annan, blir det denne och ej vidare upphofsmannen som är att anse såsom egare. Det juridiska begreppet eganderätt finner endast tillämpning å objekter för rena förmögenhetsrättigheter, således väl å produkten af litteratörens eller konstnärens verksamhet, det vill säga originalmanuskriptet eller originala konstverket, men ingalunda å de tankar och idéer, hvilka i manuskriptet eller konstverket blifvit framställda och sålunda funnit uttryck i åskådlig yttre form. Ett utmärkande kännemärke å såväl eganderätt som å alla andra förmögenhetsrättigheter är, att de icke allenast fortfara under rättssubjektets lifstid, utan äro ärftliga i oändliga led. Detta kännetecken inträffar icke å åskådliggjorda tankar och idéer, hvilka både kunna, böra och måste tillhöra hela den bildade världen och därför få af hvem som helst bearbetas, omarbetas, ja till och med, från juridisk synpunkt sedt, plagieras. Begreppet om andlig eganderätt till tankar och idéer är således ett falskt begrepp, ett juridiskt oting. Väl är det sannt, att ett konstverk, som af någon, vare sig upphofsmannen eller annan fysisk eller juridisk person, innehafves under enskild eganderätt, icke får mot innehafvarens vilja på något sätt efterbildas; ty sådant vore en kränkning af hans personliga frihet och hans rätt att efter godfinnande disponera öfver sin egendom; men af denna, ehuru i sig rigtiga, dock sterila princip skall det i sanning ej kunna lyckas lagstiftaren att deducera några tillfredsställande rättsnormer i förevarande fråga.

Finnes då icke, frågar man, någon grund, hvarpå en lagstiftning i hithörande ämnen kan byggas? Jo! lyckligtvis finnes verkligen en sådan grund, och jag vill försöka att i korthet angifva den. I förmögenhetsproduktionen deltaga icke allenast de hvilka frambringa råämnena, de hvilka förädla dem och de hvilka besörja omsättningen, utan äfven de samhällsklasser, hvilka sysselsätta sig med idéel produktion, det vill säga vetenskapsmännen, skriftställarne, konstnärerne och andre. Dessa sednare äro lika mycket producenter som grufarbetaren, landtmannen, fabrikanten. Detta är en af den nyare politiska ekonomiens vackraste och sannaste tankar, ty producent är hvar och en som arbetar för tillfredsställande af för handen varande behof. Frågan är således att tillförsäkra dessa idéela producenter en passande lön för deras arbete, och lagstiftningen i hithörande ämnen faller därför inom näringslagstiftningen. Jag fruktar icke att möta mycken motsägelse inom denna Kammare, om jag såsom högsta ledande princip för näringslagstiftningen uppställer friheten, yrkes- och näringsfrihet. Men denna princip både kan och måste tåla inskränkningar, när högre intressen dertill föranleda. Den får icke stelt och abstrakt tillämpas. Undantagsfallen torde kunna ordnas under tre synpunkter. Det

låter nemligen tänka sig först att en oinskränkt yrkesfrihet icke kan förernas med Statens allmänna ändamål; vidare att den, som vill utöfva ett yrke, i den mån saknar därför erforderliga egenskaper och insigter, att han under utöfning af samma yrke, t. ex. läkarekonsten, skulle kunna åstadkomma skada; och sist att den allmänna nyttan, det allmänna bästa bjuder och rättfärdigar förlänande af berättiganden med andras uteslutande, det vill säga privilegier och monopolier. Med denna min uppfattning står det väl tillsammans att anse förbud mot eftertryck såsom ett privilegium och monopol till förmån för den derigenom skyddade. Ja, Mine Herrar, författares och förläggares skyddande mot eftertryck är ett dem förlänadt monopol; men, såsom jag vill försöka att visa, ett så nödvändigt monopol, att, om det icke funnes, den största skada och förlust skulle tillskyndas icke allenast desse producenter, hvilka genom frihet för andra att eftertrycka utgifna böcker skulle gå miste om sin förtjenta lön, utan äfven det allmänna. Då man nu i vårt land, hvarest förbud mot eftertryck i gällande Tryckfrihets-förordning redan finnes stadgad och jemväl derförinnan genom särskilda privilegier meddelades, såsom stöd för giltigheten af förbud mot efterbildning af konstverk åberopar analogien med förbud mot eftertryck af böcker, gäller det för mig att söka visa, huru de förhållanden, hvilka betinga nödvändigheten att förbjuda eftertryck, icke förefinnas i fråga om efterbildning af konstverk. Låtom oss derföre tillse, hvilka skadliga följder saknaden af förbud mot eftertryck af böcker skulle medföra! En författare har på sitt arbete nedlagt tid och möda, ofta äfven mer eller mindre betydliga kostnader. Han måste vara berättigad att derför njuta godtgörelse. För den händelse han öfverlåtitt sin rätt att från trycket utgifva sitt arbete på en förläggare, hvilken drabbas utaf stora utgifter, såsom författarearfvode, kostnader för arbetets tryckning och spridning m. m., bör äfven förläggaren derför kunna påräkna skäligen godtgörelse. Hvarken författaren eller förläggaren kunna få sina utlagda kostnader ersatta, med mindre dem lyckas afsätta ett visst antal exemplar af det tryckta verket. Uppträder nu en eftertryckare, så uteblifver i mer eller mindre mån den af författaren och förläggaren påräknade godtgörelsen. Eftertryckaren kan nemligen alltid undersälja dem, ty han behöfver icke vidkännas andra utgifter än sjelfva tryckningskostnaden, enär han icke har några honorarier eller författarearfvoden att utbetala. Händelsen är ock, att i allmänhet eftertryckaren spekulerar allenast på sådana arbeten, hvilka vinna den lättaste spridning och i följd deraf den största afsättningen. Likasom nu eftertryck lärer författare och förläggare till skada, så skadar det ock medelbart den allmänna bildningen, ty fruktan för eftertryck, om sådant vore tillåtet, skulle ofta och lätteligen förhindra utgifvandet af nyttiga och värderika arbeten. Många alster af mångårig flit och utmärkt talent skulle icke skåda dagen utan undertryckas; hvarigenom möjligheten af framsteg i bildning upphäfdes eller minskades.

Om nu de förhållanden, som betinga nödvändigheten att förbjuda eftertryck af böcker, äfven förefunnes, när man vill rättfärdiga förbud mot efterbildning af konstverk, så skulle jag vara den förste att rösta för bifall till Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i ämnet och till Lag-Utskottets tillstyrkande Utlåtande; men jag är förvissad, att den analogi, man vill finna emellan de båda arterna af förbud, är allenast skenbar. Snarare förefin-

nes likhet mellan efterbildning af konstverk, samt öfversättning af arbete från ett språk till ett annat. Öfversättningsfrihet gäller ännu såsom regel, ehuru man äfven sökt att åstadkomma inskränkningar deri. Om således, för att välja ett exempel, någon här i landet roade sig med att skrifva dikter på Latin, så vore det icke någon betaget att öfversätta dessa dikter på Svenska, likasom å andra sidan icke någon kan hindras att på Latinska språket återgifva Svenska arbeten, en sak, som visserligen är ovanlig, men dock någon gång inträffat.

Jag yttrade nyss, att den föreburna analogien emellan förbud mot eftertryck af böcker och förbud mot efterbildning af konstverk endast vore skenbar, ej verklig. För att ådagalägga detta måste jag söka visa, att de förhållanden, som betinga giltigheten af förbud mot eftertryck, icke äro för handen i fråga om efterbildning af konstverk. Tillskyndas väl konstnären eller det allmänna någon skada af en dylik efterbildning? Denna fråga kan ej efter min åsigt besvaras annorlunda än nekande. Konstnären själf lider ingen skada, ty värdet af urbilden minskas icke genom efterbildningen, icke heller hans deraf påräknade inkomst, hvilken ju, då han afhändt sig konstverket, till honom influtit. Snarare torde efterbildningar, hvilka sprida konstnärens rykte och tillskynda honom nya beställningar, kunna anses bereda honom verkliga fördelar. Icke heller förminskas genom efterbildningar konstnärens förmåga att ögonblickligen företaga nya skapelser eller förbättrade bearbetningar af det förut producerade konstverket. Än mindre kan genom ifrågavarande efterbildningar någon skada tillskyndas det allmänna, ty genom en vidsträcktare spridning af konstens alster uppväckes och ökas intresset för konst och konstnärlig verksamhet. Då således hvarken konstnären eller det allmänna genom konstverks efterbildning lider skada; hvad har man då åsyftat med en lag angående förbud mot efterbildning af konstverk? Jo! att tillskynda konstnären en positiv vinst utöfver den han kan bereda sig genom försäljning af sitt originala konstverk, hvilket ju icke nödvändigt är ämnadt att genom efterbildning mångfaldigas, såsom förhållandet är med en skriftställares manuskript, som, om dess utgifvande från tryck skall löna sig, måste tryckas i många exemplar. Visst är konstnären sin lön värd; men denna lön bör han, likasom hvarje annan, som till afsalu förfärdig varor, uteslutande söka i försäljningspriset. Vill man genom lagstiftningen tillförsäkra honom en vinst utöfver detta pris, så kan sådant endast ske på allmänhetens eller andra konstnärers bekostnad. Antagom t. ex. att den store Raphaël vore en Svensk nu lefvande konstnär, att hans berömda tafla Sixtinska madonnan tillhörde en enskild person, att jag egde nog konstsinne att önska mig en kopia af detta mästerverk, att jag saknade tillräcklig förmögenhet att bekosta en kopiering, verkställd af mästaren själf, att en yngre lofvande konstnär ville åtaga sig arbetet, att det äfven lyckades honom förskaffa sig egarens af taffan tillåtelse till en dylik kopiering, samt att Raphaël, för att bereda sig ytterligare vinst af sitt arbete utöfver försäljningspriset, med den rätt han enligt det nu framlagda förslaget onekligen skulle ega, vägrade bifall till den ifrågaställda kopieringen. Hvad komme då att inträffa? Jo, att Raphaëls bifall måste köpas på bekostnad af antingen af den unge konstnären, hvilken finge å den till honom af mig utfästa arbetslön vidkännas en minskning till Raphaëls förmån, eller ock af mig, som finge,

utöfver hvad den kopierande konstnären betingat sig, vidkännas utbetalningen till Raphaël. Sålunda skola alla, som vilja förskaffa sig en afbildning af ett originalt konstverk, blifva medelbart eller omedelbart skattskyldige till konstverkets upphofsman. Jag håller före att all rättsgrund derför saknas. Hvarje försök att på lagstiftningsväg genomföra och göra gällande ett sådant skydd mot konstverks efterbildning leder till en förvirrad och förvirrande kasuistik och lemnar det friaste spelrum för vilkorlighet och godtycke i domslut. Jag frågar, för att ännu en gång välja ett exempel, hvad skilnad förefinnes väl emellan en sådan efterbildning af Molins bekanta arbete "Bältespännare", som en handtverkare konstnärligt anbringar på ett dyrbarare salongsur, och en afbildning, möjligen i något större skala, af samma grupp, ämnad att uppställas såsom fristående prydnad i mitt rum. Konstverket är i båda fallen efterbildadt, men den förra efterbildningen skulle vara tillåten, den andra deremot förbjuden.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, yrkar jag afslag å Kongl. Maj:ts nådiga Proposition och Utskottets förevarande Utlåtande. För den händelse Kammaren icke skulle vara benägen att i så vidsträckt mån bifalla mitt yrkande, vågar jag hemställa, att sådana efterbildningar af konstverk, som sjelfva erfordra och förutsätta fri konstnärlig verksamhet, måtte förklaras fria och tillättna, samt förbudet inskränkas till sådana efterbildningar, som verkställas på mekanisk väg. För omarbetning af lagen i sådan syftning torde ärendet i slik händelse böra till Lag-Utskottet återförvisas.

Herr Statsrådet von Ehrenheim: Det torde vara för Kammarens Herrar ledamöter väl bekant, att Kongl. Maj:ts förevarande nådiga Proposition närmast är föranledd af Rikets Ständers vid 1863 års riksdag aflättna skrifvelse i ämnet, deruti uttryckligen uttalades den åsigt, att konstnärer böra åtnjuta samma skydd, som författare och uppfinnare inom industriens område nu åtnjuta, och att således Representationen redan en gång godkänt de grunder, hvarpå det nu framlagda författningsförslaget hvilar. Jag anser ock dessa grunder ganska billiga och icke ledande till sådana följder, som föregående talaren förespeglat. Man har här förnekat, att efterbildning af konstverk kan jemföras med eftertryck af skrifter, och visserligen må det medgifvas, att en skilnad häremellan förefinnes, ty författaren har inkomst allenast genom den spridning hans arbete lyckas erhålla, då deremot det förnämsta värdet af ett konstalster ligger i det originala konstverket; men likasom en författares rätt icke är inskränkt till den första upplagan af hans verk, utan han under hela sin lifstid är berättigad att disponera öfver tryckningen af sitt arbete, så bör ock konstnären ega tillgodogöra sig de fördelar, han kan förskaffa sig utöfver försäljningen af sjelfva konstverket. Det är detta som Rikets Ständer i sin skrifvelse uttalat, och i ett land som vårt, der konstnärerne icke njuta af en alltför stor uppmuntran, och der konstens alster icke betalas så högt som i vissa andra länder, synes mig som borde man medgifva konstnären den sekundära vinst, han kan förskaffa sig genom kopiering och fotografiering af konstverket, som derigenom i tusendetal sprides öfver hela landet. Denna rätt är konstnären tillerkänd i Danmark, och i den underdåniga skrifvelse, Rikets Ständer, enligt hvad nyss nämnt är, aflåtit, uttalade de

den önskan, att afseende måtte fästas på den Danska lagen i detta ämne, så att, om möjligt, likställighet uti ifrågavarande afseende måtte åstadkommas mellan de båda ländernas lagstiftning. § 1 i förevarande lagförslag är derföre ordagrant lika lydande med motsvarande § i den Danska lagen, men deremot förekomma vissa andra stadganden, som göra den Svenska lagen mindre sträng än den Danska, och skall jag härfor, i fall detta skulle komma att behövas, framdeles närmare redogöra. Fastän Danmark är det enda land, der en särskild lag mot efterbildning af konstverk finnes, är det visst icke det enda, der grundsatsen erkännes. Så yttrar Belgiska Representant-kammarens utskott, tillsatt för granskning af ett lagförslag angående den artistiska och litterära eganderätten, om utslutande rättighet att reproducera ett konstverk:

“Denna grundsats synes oss icke kunna bliwa föremål för en allvarlig diskussion. — — — All lagstiftning härom är i öfverensstämmelse med billighetens föreskrifter, och i de länder, der lagen är stum, har lagtolkningen ersatt dess tystnad.“

Två Franske rättslärde *Chaveau* och *Helie* yttra uti ett af dem utgifvet arbete, benämndt *Theorie du code penal*: “425 artikeln, *des contre-façons* (om efterbildning), uppräknar målarekonsten och ritkonsten — således är äfven det ringaste utkast skyddadt af lagen, förutsatt att det är ett originalarbete — art de vie etc. Lagtillämpningen har städse utsträckt dessa grundsatser äfven till bildhuggeriarbeten.“

Häraf synes således, att de grundsatser, på hvilka förevarande lagförslag är bygd, äro erkända äfven i sådana Europas länder, der icke någon positiv lag i ämnet finnes. Att framställa en sådan lag som den förevarande, hvilken förbjuder efterbildning af konstverk, såsom en inskränkning i den allmänna yrkes- och näringsfriheten, är för mig ofattligt. Då man erkänner, att inom industriens område en och hvar är berättigad att, genom uttagande af patent, tillgodogöra sig frukterna af sin uppfinning, hvarföre då icke äfven tillerkänna konstnären utslutande rätt att draga nytta af sitt originalarbete. Dessa förhållanden ligga, enligt min åsigt, hvarandra ganska nära. Den föregående talaren yttrade, att konstnären icke lider någon skada genom efterbildning af hans konstverk, enär urbilden derigenom icke faller i värde, samt att konstnärens förmåga att reproducera sitt verk derigenom ej heller förminskas; men det är dock tydligt, att genom en dylik efterbildning konstnärens utsigt att draga nytta af sitt arbete i betydlig mån förminskas, då konstverket derigenom i obegränsadt antal exemplar sprides, utan att konstnären deraf hemtar den vinst, som samma spridning skulle hafva beredt honom, om han dertill egt utslutande rätt. Det allmännas intresse är oskiljaktigt förenadt med konstnärernes, och bådas intressen tillförsäkras bäst, om, på samma gång, de enskilde konstnären erhåller det skydd som nu i 1 § är i fråga, de inskränkningar i detta skydd tillika göras, hvilka längre fram i förslaget finnas antagna. Innan jag lemnar ordet, vill jag blott till belysande af min mening anföra ett exempel. Under sist förflutna sommar hafva vi litet hvar haft tillfälle beundra Molins fontän, och jag hemställer till hvars och ens bedömande, huruvida det skulle kunna anses billigt och rättvist, om hvem som helst vore berättigad, att af detta snillrika arbete taga efterbildningar i brons och genom försäljning af dessa bereda sig ekonomisk

fördel, utan att vara skyldig erlægga någon godtgörelse åt den som skapat originalet. På grund af hvad jag sålunda haft äran andraga, vågar jag hemställa, det Kammaren behagade godkänna det nu föredragna lagförslaget.

Herr Hierta: Jag vill icke gå så långt som den förste talaren, att nemligen helt och hållet förkasta det framlagda lagförslaget, eller anse någon lag i förevarande hänseende icke vara af behovet påkallad, men jag instämmer i hans åsigt, att man bör vara betänksam vid stiftandet af en lag, som på visst sätt åsyftar att införa ett monopol eller privilegium. En sådan lag bör vara noga bestämd, och bör man se till, att densamma för den, till hvars förmån den stiftas, icke blott medför rättigheter, utan äfven ålägger positiva skyldigheter. Man vet att på sednare tider dylika exklusiva privilegier varit föremål för olika åsichter, och många tider tänkande män hafva till och med satt i fråga, om patentförfattningarne medföra någon verklig nytta, ehuru, enligt mitt förmenande, någon lag knappt kan vara nyttigare än den, som har till föremål att skydda en uppfinnare mot andras otillbörliga intrång. Med tillämpning af dessa grundsatser tror jag, att en och annan anmärkning med skäl skall kunna göras mot det nu framlagda lagförslaget, och anhåller jag derföre, att detsamma nu måtte varda till Lag-Utskottet återremitteradt.

Beträffande dessa anmärkningar, så har min uppmärksamhet blifvit fästad af en ledamot i Första Kammaren på det i 1 § förekommande uttrycket: "*originala konstverk*", såsom icke varande tillräckligt bestämdt, och då denne ledamot af förbiseende underlätit att, vid frågans behandling i Första Kammaren, deremot framställa anmärkning, så utbeder jag mig nu få anmärka, att här är fråga allenast om alster af skön konst, men då gränsen mellan dessa och konstverk i allmänhet inom industriens område, till exempel en sinnrik mekanisk inrättning eller ett konstigt väfnads-sätt, är ganska svår att uppdraga, torde det vara nödvändigt att tydligt uttala, att de ifrågasatta stadgandena afse allenast alster af skön konst, och detta så mycket heldre, som de industriella och andra dylika konstverk njuta tillräckligt skydd genom gällande patentlag. I 3 och 4 §§, som innehålla stadganden för det fall att konstverket öfvergått i annans ego, synes äfven lagen vara ofullständig derutinnan, att, om 3 § bifalles i det skick den blifvit af Kongl. Maj:t föreslagen och af Utskottet tillstyrkt, hinder derigenom uppstår för den, som inköpt en tafla att deraf låta taga en kopia, ja, han skulle icke ens vara berättigad att i sina enskilda rum låta upphänga en kopia, den han förfärdigat. Ett sådant stadgande kan omöjligen vara hvarken lämpligt eller billigt, men det följer emellertid tydligt af lagens nu föreslagna lydelse. För att undvika sådant, och för att icke stifta en lag, hvilken, på sätt jag nyss nämnt, blott tillerkänner rättigheter, utan att medföra några skyldigheter, så borde kanske tillika ett stadgande inflyta derom, att hvarje konstnär, som önskar uteslutande privilegium att tillgodogöra sig sitt konstverk, må derom göra anmälan hos vederbörlig auktoritet, hvilka det borde åligga, att förse konstverket med stämpel, upptagande konstnärens namn, och tillika under rättelse att denna förbehållit sig att vara skyddad mot konstverkets efterbildning af obehörig person. Derjemte anser jag, att denna lag äfven

bör innehålla förbud mot efterbildning af konstverk på mekanisk väg, så att det bör anses straffvärdt och till följd deraf förbjudas, att t. ex. en person, som eger ett gjuteri och inköper en pjes, tillverkad i ett annat gjuteri efter en der förfärdigad dyrbar modell, samt sedan helt enkelt låter afgjuta densamma, skall ansvarsfritt kunna genom dess försäljning i större mängd och till billigare pris kunna förskaffa sig otillbörlig fördel på den andres bekostnad.

På dessa skäl vågar jag fortfarande vidhålla mitt yrkande, att Utlåtandet måtte varda till Lag-Utskottet återremitteradt.

Herr Per Nilsson i Espö: Ehuru man kan hafva betänkligheter beträffande ett och annat i det nu ifrågavarande lagförslaget, är det emellertid klart, att det syftsmål, som med detsamma afses, synes högeligen af behovet påkalladt. Men å andra sidan bör man akta sig, att man icke, för att skydda verkliga konstnärer, tillskyndar konsten sjelf mer eller mindre skada. Hvad nu särskildt angår det här förevarande förslaget, så vill jag anmärka, att genom uttrycket "originala konstverk" i 1 § ingen bestämd och tydlig skilnad är betecknad mellan produkter af industri och produkter af skön konst. Jag anser derföre, att uttrycket konstverk borde utbytas mot orden *alster af skön konst*, hvarigenom all tvetydighet vore undanröjd. Jag hade visserligen ämnat att yttra mig utförligare, men emedan jag blifvit i ämnet förekommen af Herr Hierta, så inskränker jag mig till att med honom instämma och yrkar återremiss.

Herr Hedlund: Det är en ofta upprepad klagan, som jag hört åtminstone i ett tiotal af år, att konstnärerna af Staten lemnats rättslöse. Väl är det samnt, att idéerna tillhöra verlden och flyga verlden omkring, men verlden består af individer, och den individ, från hvilken idéen utgått, som gifvit den form och objektivitet, författaren, konstnären, *hans* egendom är den dock närmast och egentligast. Här är icke fråga om att skapa ett monopol, utan att skydda konstnärens eganderätt. Med skäl kan man jämföra konstnärens produkter med boktryckerikonstens alster. När en författare till en förläggare säljer ett arbete, kan han sälja *en* upplaga, han kan ock sälja alla, han kan äfven sälja en och en. Analogt är förhållandet med konstnären. Men ur en annan synpunkt visar sig en skilnad. Poetens första upplaga af poemet förlorar intet i sitt värde genom att reproduceras i förnyade upplagor. Annorlunda med konstnärens alster. Urbildens anseende kan lida genom en dålig kopiering. En tafla har blifvit berömd, en underhållig kopia utkommer, och allmänheten anmärker, som det tyckes med skäl, att den beprisade taflan dock icke tyckes vara så särdeles värdefull. Således, icke blott ur ekonomisk, utan äfven ur estetisk och rättslig synpunkt, måste konstnären tillerkännas rätt att förfoga öfver den urbild han skapat, för att, om han så vill, sjelf vaka öfver, sjelf ombesörja dess reproduktion. Om man köper en tafla af Rafaël, och han vägrar tillåtelse att kopiera den, så är han således i sin goda rätt. Ingenting hindrar emellertid, att jag af konstnären kan, om han så medgifver, köpa kopieringsrätten. Jag anser derföre, att om jag skulle göra någon anmärkning, så vore det mot de inskränkingar i konstnärens rätt, som innehållas i § 4. Jag kan icke inse, att hvarken

Staten eller en menighet bör hafva någon "copyright", om den icke köper densamma. Har Staten köpt en tafva för ett museum, välan, må den då äfven köpa kopieringsrätten. Vill t. ex. en handverkare afbilda Molins fontän på en kaffekokare, hvarföre skall han icke köpa denna rätt? Emellertid yrkar jag icke på den saken, ehuru jag icke kan inse, att några praktiska svårigheter härvid träda i vägen. Icke heller kan jag förstå, hvarföre konstnären, om han vill behålla eganderätten till hvad han sjelf producerat, skall behöfva derom göra särskild anmälan. Han kan icke med skäl åläggas något sådant; lika litet som författaren, om han vill utgifva flera upplagor af sina skrifter, behöfver genom någon anmälan bevara sin uteslutande rätt dertill. Deremot är det den som köper, som bör träffa öfverenskommelse med författaren eller konstnären. Icke heller kan jag finna att man utan konstnärens tillstånd skall ega rätt att delvis utgifva ett konstverk. Visserligen kan man, för att fortsätta jämförelsen med förhållandena inom litteraturen, säga att inom densamma antologier opåtaladt utgivas, men jag anser icke heller detta vara på något sätt rätt eller tillåtet. Att ordet "konstverk" är sväfvande, medgifver jag, men jag finner det bra, att uttrycket eger en viss latitud. Det finnes t. ex. en talangfull mönstermålare på sidan; jag kan icke inse, hvarföre icke den som betalar honom för hans skicklighet, bör hafva rätt att uteslutande draga fördelen af densamma. En snickare har betalat en konstnär för ritningen till en möbel. Nåväl, hvarföre skulle han icke få förblifva uteslutande egare af denna möbelmodell? Det finnes silfverarbetare i London, som gifva tusen pund åt en artistisk modellör; skall det då vara fritt att eftergöra ett arbete, som blifvit så högt betaldt? Jag anser det bättre, att man bereder konstnären tillfälle att utan ekonomiska svårigheter kunna fritt och odeladt följa sin kallelse. Jag kan icke gå in på att det är rätt, att icke låta dem af sitt arbete draga all den fördel de kunna. Jag yrkar bifall till BetänkanDET. Det är hög tid att konstnärernes eganderätt blir skyddad.

Herr Ribbing: Jag ber att få fästa Kammarrens uppmärksamhet på frågans ställning, då den kom till Lag-Utskottet, nemligen att förslaget till ifrågavarande lag är föranledt af en föregående skrifvelse af Rikets Ständer till Kongl. Maj:t med anhållan om afgifvande af sådant förslag till lag angående efterbildning af konstverk. Under sådant förhållande har uppgiften för Utskottet således varit att undersöka, huruvida det afgifna förslaget var lämpligt, icke *om* en sådan lag borde utfärdas. Kongl. Maj:t hade vid dess afgifvande endast uppfyllt föregående Riksdags önskan. Nu kan visserligen ett sådant beslut vara fattadt af en föregående Riksdag, att den följande kan finna för godt att annullera detsamma. Här var, så vidt Utskottet kunde finna, detta dock icke förhållandet. Utskottet har derföre inskränkt sig till att granska det afgifna förslaget och icke satt i fråga, *om* en sådan lag som den ifrågavarande är af behofvet påkallad. Jag ber nu att först få framställa ett par erinringar med anledning af den förste ärade talarens yttranden. Jag vill icke påstå, att grunden till lagen är någon konstnärens eganderätt, sedan han sålt sitt alster. — Eganderätt! till hvad? till idéen? Men den var i åskådlig form i konstverket förverkligad, konstverket åter har han sålt. Grunden till lagen

synes mig alltså vara uppmuntran af konsten och önskan att bereda konstnären möjlighet att vara verksam, väsendtligen derigenom att man icke betager honom den materiela fördel, han af sin konstnärsvirksamhet kan bereda sig för sin subsistens. Den ifrågavarande lagstiftningens grund är således denna och icke eganderätten.

Analogien åter mellan författaren i afseende på böckerna och konstnären i afseende på konstverken, som af den förste talaren förnekades, kan jag icke förneka. När författaren säljer sitt arbete till förläggaren, så beräknas ju betalningen icke för *ett* renskrifvet exemplar, detta må vara gjordt huru väl som helst, utan för flera hundra, ja tusen. Eljest skulle författaren ej kunna få hundradedelen af den betalning han erhåller. För den bildande konstens alster deremot gestalta förhållandena sig annorlunda, då dervid icke finnas någon sådan konst som motsvarar tryckerikonsten. Den bildande konstnären får betalning blott för *ett* exemplar af sitt verk. Derrföre måste man på annat sätt se den producerande konstnären till godo och detta just för att *behålla* analogien med författaren och den ekonomiska vinst, han skall af sitt snillefoster skörda. Å andra sidan vill jag *icke* erkänna den analogi, hvilken den förste talaren såsom motiv för sin åsigt och sitt yrkande på afslag påstod existera mellan efterbildningen af ett konstverk och en översättning på annat språk af ett poem, ty här möter den väsendtliga skilnaden att översättningen är en *konstproduktion*, så vida som äfven *formen* är väsendtliga för hvarje konstverk, och poemets översättning är detsamma som dess iklädande i ny form. Der kan sålunda aldrig talas om efterbildning i samma inskränkta mening som vid kopiering.

Jag öfvergår nu, sedan jag sökt visa att de anförda analogierna icke innebära skäl emot det föreliggande förslaget, till de speciela anmärkingar som blifvit yttrade beträffande detsamma. Man har sålunda ansett att ordet *konstverk* i första momentet af 1 § bör utbytas mot uttrycket *alster af skön konst*. Uttrycket synes mig dock icke särdeles tvetydigt, helst om man ser på det sednare momentet i samma §, der ordet kopia förekommer, ett uttryck som väl sällan nyttjas med afseende på industriela konstverk liksom icke det förra för att beteckna sådana. Jag kan derrföre icke i det ifrågavarande uttrycket finna någon otydlighet, men skulle man anse detsamma böra utbytas mot uttrycket *alster af skön konst*, så är denna ändring icke af den betydenhet, att någon återremiss *derrföre* behöfver komma i fråga. Den synes kunna omedelbart af Kammaren beslutas.

Emot § 3 har anmärkts det obilliga deruti, att om en person köpt ett konstverk, han icke skulle få för sitt nöjes skull efterbilda detsamma. Denna anmärkning tror jag likväl förfaller, om man tager i betraktande ordalydelsen såväl i § 1, der det heter: "Ingen må *till försäljning*" etc., som i § 5 om straffbestämmelserna uttrycket "*till försäljning*". Genom jemförelse med §§ 1 och 5 finner man sålunda all tvetydighet i detta afseende undanröjd. Hvad specielt beträffar *mekaniska* efterbildningar och straff för sådana, så finnes derom stadgadt i § 2, som förbjuder sådana af andra personer än konstnären sjelf och hans rättsinnehafvare, och i § 5, som stadgar laga påföljd för förbrytelser mot detta stadgande.

Den siste talaren tyckte, att man varit alltför liberal, då man från ofvannämnda förbud undantagit dels efterbildning af konstverk, som tillhöra Staten eller menigheter, eller äro utställda på öppna platser eller anbragta på byggnaders utsidor; dels efterbildningar af konstverk på industriföremål. Skälet för dessa undantag har jag, hvad Staten och menigheter beträffar, anfört, då jag säger att de köpt konstverket; ty *hvarföre* har Staten eller en menighet köpt ett konstverk? just för att det skall komma alla till godo. Ingenting hindrar ju för öfrigt konstnären att med afseende härå af Staten eller menigheten betinga sig ett högre pris. Hvad åter angår konstverk på byggnaders utsidor eller på öppna platser, så skulle, om icke beträffande dessa undantag egde rum, otroliga svårigheter uppstå vid den praktiska tillämpningen af lagen. Någon vill t. ex. afbilda en stad, i hvilken sådana konstverk förekomma, huru skall han då bära sig åt, om det är honom förbjudet att afbilda äfven dessa? Likaså i fråga om afbildandet af en byggnad, på hvars utsidor ett konstverk förekommer. Huru stor bit af byggnaden skall han taga med för att sägas afbildat en del af *den*, ej konstverket? Eller ville man totalt förbjuda att afbilda ett hus, en stad, en plats, der konstverk funnes anbragta? Hvad slutligen vidkommer afbildningar af konstverk på industriföremål, så är väl att märka att dessa efterbildningar dock ej äro egentliga sköna konstalster och kunna sålunda ej inskränka konstnärens vinst af en *estetisk* produktion. Man kan därför tryggt vänta med några stadganden hvad dem beträffar, till dess de mekaniska konsterna hunnit så långt, att dess produkter blifvit verkliga kopior. Ett positivt skäl deremot till detta undantag till förmån för industriidkarne har Utskottet framställt, då det fästat uppmärksamheten på betydelsen deraf, att industriidkarne sättas i tillfälle att göra sina alster så konstnärliga och vackra som möjligt, och framhållit huru antikens utmärkta smakbildning i hög grad berodde derpå, att dess nyttiga konstalster efterproducerade hvad som var gjordt i den sköna konsten. Jag vågar påstå, att detta är rent af en indirekt fördel för konsten och konstnärerne, då smaken för skön konst derigenom hos allmänheten utbildas, hvarmed ock följer begäret att komma i besittning af dess alster och alltså utsigten till afsättning för konstnären. Jag sammanfattar mitt anförande, då jag för min del förklarar, att frågans ställning rättärdigar antagandet af lagen i det hela, och att de speciela anmärkningarne synas mig försvinna genom jemförelse mellan de särskilda momenten, samt att slutligen, hvad beträffar uttrycket konstverk, detta ords utbytande mot uttrycket alster af skön konst väl kan, om Kammaren så önskar, försiggå utan återremiss. Jag yrkar således bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Björck: Jag medgifver, att Kongl. Maj:t haft full anledning att framlägga det förslag till lag, som nu utgör föremål för Kammarens pröfning, under den form, som den nådiga Propositionen angifver, eller utan motivering. Jag medgifver ock, att flera civiliserade länder hafva en sådan lag, och att det följaktligen kan vara betänkligt för vårt lilla land att ställa sig ensamt. Men icke dess mindre tror jag, att stora tvifvel finnas om lagens behörighet äfvensom om dess nytta.

Söker man grunden till denna lagstiftning, hör man mera än ofta talas om eganderätten. Äfven här har man hört denna grund för förslaget framhållas, men icke kan jag för min del inse, att *någon eganderätt* kan läggas till grund för den ifrågavarande lagstiftningen. Den, som i tryck lägger fram sina tankar, sin idé, eller i ett konstverk förbildligar denna, måste ju i och med detsamma anses fråntråda idén såsom *sin* och göra den till en allmän egendom för dem, till hvilkas kännedom den kommer. Författaren afser ju, att hans idéer skola omfattas af alla och att läsarne af hans bok skola göra hans idéer till sina. Likaså om någon förfärdigar ett konstverk i enlighet med en hos honom utbildad idé och säljer detta, så säljer han idén med formen och afsäger sig dispositionsrätten öfver begge. Då konstnären låter tanken träda fram i en bild, som han sedermera afhänder sig, kan han icke vidare påyrka eganderätt hvarken till idén eller till den bild, som innefattar uttrycket deraf.

Jag tror att mera icke behöfver sägas om denna eganderätt, för att man skall inse, att i *den* icke är att finna tillräcklig grund för den föreslagna lagstiftningen. Innan jag öfvergår till den *enda* grund, som efter min uppfattning kan till dess förmån åberopas, vill jag fästa uppmärksamheten uppå, att denna lagstiftning i själfva verket innebär och hvilat på samma grundsats som monopolen. Det är ett monopol, då man förklarar, att blott den *ena* människan eger rätt att producera och sälja. Vår lag förbjuder monopol. Nu har man väl sagt, att det blott vore Regeringen förbjudet att meddela monopol med syfte att bereda Staten inkomster. Det kan också verkligen sägas, att, sedan denna åsigt fått rum i lagstiftningen, monopol blifvit utfärdadt samt till och med allmänt godkändt. Sålunda har man medgifvit monopol i tryckfrihetslagen och patentlagen.

Härmed må nu vara huru som helst. Jag vågar dock påstå, att det är vår grundlags mening, att monopol *icke* skall ega rum, och att man därför bör vara synnerligen sparsam och varsam i dess medgifvande. Men jag fäster mig i allt fall mindre vid lagens bud än vid grunden därför, och jag går så långt, att jag anser, att hvarje monopol i sig sjelft till sin grund är oriktigt, och att den lag, som är byggd derpå, måste vara och blifva orättvis. Det kan väl icke förnekas, att hvar och en, som egnar sig åt studier i hvilken gren af vetandet som helst, gör sig till godo den bildning tidehvarvet eger, och att han således har den allmänna bildningen att tacka för den höjdpunkt han hunnit; och denna allmänna bildning, som är ett gemensamt godt för hela menskligheten, bör väl komma alla till godo, vara öppen för alla och lända till allmänt gagn. Om någon på grund af sålunda förverfvad iderikedom lägger något till den allmänna bildningen, har han icke större rätt att undantaga det till sin fördel, än hans föregångare haft. Icke ligger väl någon rättvisa deri, att den ene gör sig till godo allt hvad en föregående tids bildning skapat, om icke han är skyldig att jenväl efter förmåga lemna bidrag till bildningens tillväxt.

Jag tror i allt fall, att en sådan lagstiftning är orättvis, äfven därför att den måste inverka hämmande och skadligt på utvecklingen af de menliga förmögenheterna. Icke ens snillet kan verka isolerad. Äfven

de största upptäckter, som förvänat världen och gagnat den, kunna icke i egentlig mening kallas personliga och tillskrifvas vissa individer; utan de hafva varit foster af en föregående tids arbete och bildning. Så ser man att det är, om man gör sig reda för utvecklingen af mensklighetens historia; och därför är det ock, som tvister ofta uppstått om, hvem som skall vara den verkliga uppfinnaren till sådana upptäckter, som tidsomständigheterna fostrat och påkallat. Men om man åt den så kallade uppfinnaren förbehåller uteslutande rätt till uppfinningen, skall man beröfva alla dem, som forskat i samma riktning, lönen för deras möda; och man skall tvinga menskligheten att åtminstone för en tid stå stilla i utvecklingsarbetet. Vill man skapa en lag för konsten, måste man därför söka *en annan* grund än den, som utgår från chimären om konstnärens eganderätt. Det gifves äfven en grund för lagen, som i andra länder antagits; — och denna är den allmänna nyttans grund. Någon annan grund tror jag icke finnes. Det är *den* grunden, som återfinnes i hvad man vanligtvis förstår med patentlagen. Det var en lång tid en sådan saknades. I 1739 års manufakturprivilegier var visserligen Regeringen medgifvet att bevilja undantag under vissa villkor, men slutligen tyckte man sig finna, att industrien behöfde detta medel att utveckla sig; och då man såg, att i andra länder skyddet verkade fördelaktigt, gick man in på att äfven här införa en dylik lag. Nu kan det visst sägas att den verkat nyttigt, likasom att den varit och är under en viss period af industriens utveckling till fördel och gagn. Men jag påstår, att i länder, der man varit i tillfälle att inhemta större erfarenhet af dess resultat, man börjat hysa åtskilliga tvifvel, huruvida det varit nyttigt att beträda denna väg och om det är nyttigt att der förblifva. Det är mera än omtvistadt, om icke tiden *nu* må vara inne att upphäfva dessa patentlagar, och för min del tror jag, att de icke hafva lång lifstid kvar.

Emellertid var det för nyttans skull, som patentlagarne tillkommo, och, Mine Herrar, är icke förhållandet detsamma med lagen om eftertryck? Har den någon annan grund än nyttans? För min del betviflar jag det.

I vårt lilla land har man ansett det alldeles nödvändigt att medgifva författarne denna rätt, och jag tror, att man handlat klokt deri, samt att för nyttans skull — om icke för annat — den bör bibehållas. Jag tror, att det ock är samma grund, som gifvit samma lagbestämmelse i utlandet. Man har haft så mycket mera skäl dertill, som åtminstone i förra tider man såg, huru vetenskapsmän dolde sina upptäckter. Särskildt känner man, att författare i 16:de och 17:de århundradet i verser inneslötouppfinningar, som de ville dölja för att kunna återbörda uppfinnare-äran, men utan känsla för den allmänna förlusten af uppfinningens hemlighällande.

Det är alltså i korthet för den allmänna nyttan, som lagen om eftertryck gjorts gällande och det är fördenskull och på *den grunden* — men också endast på den — som den kan försvaras. Nå väl! Då man nu vill stifta en lag för konstnären, är förhållandet detsamma. Är här samma grund, så bör han få samma rätt. Kan konstnären ådagalägga, att monopoliet är till för allmänna nyttan, måste man gifva efter, men detta är ett oftergiftigt vilkor, hvarförutan jag för min del icke vill gå in på att

stadfästa förslaget. Och jag betvivlar verkligen, att det kan ådagaläggas, att allmänna nyttan fordrar denna lag.

Konstnären i vårt land, likasom i alla länder, befinner sig på en annan stånpunkt än författaren, än vetenskapsmannen. Författaren är inskränkt till det språk han sjelf talar eller det, hvarpå han för tillfället skrifer. Redan derigenom innehar han en annan ställning än konstnären. Konstnären är kosmopolit. Han skrifer på ett språk, som man öfverallt förstår, ett språk, som icke är eget för en viss nation, utan gemensamt för alla. Han arbetar för hela den civiliserade världen. Han har till följd häraf vidsträcktare afsättningstillfällen än författaren, och redan derföre kan han icke med honom ställas i jämförelse.

Jag vill visserligen icke bestämdt förklara att af debattens innehåll i öfrigt ingenting undgått min uppmärksamhet, men jag tror icke att det blifvit tillräckligt framhållet, att efterbildningar, som kunna med trohet göras af ett konstverk, verkligen måste förutsätta en lika konstärdighet, eller en annan som dock förtjenar lika uppmuntran. Den, som med sådan skicklighet att han derpå förtjenar, kan eftergöra ett konstverk af verkligt värde, han innehar redan en grad af förmåga, som man icke har rätt att undertrycka eller neka honom att till sin fördel tillgodogöra sig.

Hvad åter angår efterbildningar i annan art än konstnärens egen, må jag bekänna, att, då jag läste, att detta borde förbjudas, jag tyckte, att det var bra orimligt. Kan det vara ett rimligt stadgande, att den, som i fotografi afbildar en möbel eller ett skulpturarbete skall blottställas för laga påföljd. Icke förstör han derigenom rätten till konstverket, som andra göra. Och hvart skulle detta leda? Om det är förbjudet, att fotografera ett konstverk som hör annan till, då frågar jag, om icke fotografen också skall förbjudas, att fotografera en enskild person utan hans särskilda tillstånd? Jag kan icke förstå, hvar någon skulle få taga fotografi af en person utan hans medgifvande, då han icke får på fotografisk väg taga afbildning af ett bord eller en stol, som den personen eger. Sådant är ju rent af löjligt.

Jag vill ej besvära Herrarne längre, men jag tror, att man förgäfvess skall söka någon annan grund, än den jag nyss antydt, för en lagstiftning sådan som denna. Och jag tror vidare att allmän nytta icke härflyter från denna lag. Det kan visst sägas, att konstnären genom att få sig tillförsäkrad en dylik rätt, förtjenar något mera. Men om *det* utgör en tillräcklig grund för lagstiftningen, att den ena skulle kunna förtjena under det att andra förbjudas att göra det, lemna jag derhän. Det är väl samhället i sin helhet, allmänheten, som skall vinna i första rummet och som lagen företrädesvis bör afse; och så länge det icke kan visas, att Staten och menigheterna förtjena något på detta, så länge vill jag åtminstone ej gå in på en sådan lagstiftning, som förnärmar principer, hvilka äro lika eviga som menskligheten och samhället, och dessutom äro bestämdt erkända i våra grundlagar.

Herr Statsrådet von Ehrenheim: Äfven med farhåga att trötta Eder, Mine Herrar, då diskussionen redan långt framskridit, anhåller jag att få med några ord bemöta de anmärkingar, som ytterligare framställts emot ifrågakvarande lagförslag.

En talare har befarat, att uttrycket: *originala konstverk* skulle kunna missförstås och att, om det finge kvarstå, lagen äfven skulle kunna afse andra arbeten än dem, som böra hänföras till skön konst.

Jag tror dock icke, att man plägar kalla industriens alster för konstverk, äfven om de skulle ådagalägga en större skicklighet i utförandet, hvarförutom de uttryck och bestämmelser, som för öfrigt återfinnas i denna lag, sätta utom allt tvifvel, att med "*originala konstverk*" endast afses och menas alster af skön konst.

Samme talare har förmenat, att, om konstnären medgäfves uteslutande rätt att kopiera eller låta kopiera sitt arbete, särskild föreskrift borde meddelas derom, att han hos någon auktoritet skulle anmäla sin afsigt att af denna rättighet sig begagna.

Men hvar finnes i sådant fall rättsgrunden? Ligger det då icke närmare att medgifva samma rätt åt alla, och att först, när den som icke vill begagna den afstår derifrån, konstverket må af andra efterbildas.

Jag befarar ock, att det konstnärliga studiet skulle lida, om många konstnärer gjorde bruk af denna rätt till anmälan, då det måste blifva svårt för andra konstners idkare att taga reda på hvilken staty eller hvilket konstverk han egde att kopiera och hvilket icke. Bättre då att inga få efterbildas utan konstnärens medgifvande.

Man har ock framhållit, att de industriela yrkena hafva behof af dyrbara modeller och att dessa äfven borde skyddas från efterbildningar. Välan! om arbetet är konstverk, faller det under denna lag.

En annan talare har anmärkt, att ifrågavarande, af Regeringen framlagda lagförslag icke blifvit vidlyftigare motiveradt. Jag ber att med anledning häraf få hänvisa till det statsråds-protokoll, som åtföljer Propositionen, och der Hans Excellens Herr Justitie-statsministern utvecklat grunderna för lagen såväl som för dess särskilda delar.

En talare har upprepat hvad en föregående redan antydt, att denna lag vore ett monopol. Jag nödgas då äfven upprepa hvad i detta hänseende förut ådagalagts, nemligen: monopoliet innebär, att den uteslutande rättigheten blifvit gifven, utan att innehafvaren i utbyte gifvit något annat, som varit för honom egendomligt, som utan honom icke skulle hafva funnits, och att företrädet grundar sig blott och bart på sjelfva lagbestämelsen och omfattar något, som redan förut varit allmänhetens tillhörighet. Så är det deremot icke med konstverket och den rätt dertill, som begäres för konstnären. Det är — snillet, som han nedlagt i arbetet; — som berättigar honom att kalla detta arbete för sitt. Han eger att efterbilda hvad ingen annan än han kade kunnat åstadkomma. Deri ligger grunden till hans rätt, och denna kan icke kallas eller blifva något monopol. Ett sådant privilegium, som jag här antydt, är ock erkänt i andra stater för konsten, likasom inom industriens område i alla länder, utom i Italien, genom patentlagarne. Och jag betviflar, att någon Stat vill kasta snillet åt sidan; att den icke vill lemna det särskildt skydd för att, såvidt i Statens förmåga står, belöna dessa undantag inom menskligheten, som blott äro alltför sällsynta.

Hvarje arbete, har man sagt, är resultatet af en föregående tids bildning. Det är otvifvelaktigt sannt. Men såvidt i arbetet ligger något originelt, utgör det ock på samma gång ett *nytt* steg på bildningens bana.

Med

Med hvarje uppfinning, hvarje snillrikt alster af vetenskapsmannen och konstnären har den allmänna utvecklingen tagit ett nytt steg framåt. Detta nya steg är hans egendom, och Staten bör tillförsäkra honom att få göra sig det till godo. Verksamhetens resultat tillhör i allt fall allmänheten, ty hvar och en har rätt att deraf lifvas för konsten, att af konstverket hemta motiver samt det lif och intresse för konsten, som ett snillrikt arbete gifver.

En talare frågade, om den allmänna nyttan kräfde denna lag, och om konsten behöfde understöd. Den behöfver det, derföre att konstnären lider för mycket af materien för att kunna undvara de ekonomiska fördelar, som man här vill tillförsäkra honom.

Han sade att konstnären är kosmopolit. Men om det så är och om andra länder tillerkänna honom fördelar, som han här måste sakna, är det gifvet att konstnären skall för afyttrandet af sitt verk söka det land, som betalar hans arbete och der han är skyddad i sin rätt. Men för min del ser jag med saknad, när alster af Svensk konst icke stadna inom våra egna landamärena.

Samme talare har yttrat, att kopieringen fordrade särskild skicklighet. Detta är saamt. Intet arbete må undertryckas; och derföre har också i denna lag det väsendtliga undantag blifvit gjordt, att Statens och menighetens samlingar fritt må efterbildas. Och, Mine Herrar! i vårt land, der de enskilda samlingarne äro få och mindre betydliga, äro Statens samlingar de större och mest värderika. Följaktligen har efterbildaren fått behålla det största och mesta; konstnären har fått det lilla. Må man unna honom det och må man icke förblanda den i allt fall ganska aktningvärda förmåga som fordras för efterbildningen, med den som fordras för att åstadkomma ett originelt konstverk.

Jag kan icke underlåta att här erinra mig det valspråk, som för 15 à 20 år sedan ett konstnärsgille valde i den stad i hela Europa, der konsten den tiden med största lifaktighet idkades. Det lydde så: "Hvem skall vara mästaren? Den som uppfann. Hvem gesäll? Den, som kan. Hvem lärning? Hvarje man." Så är det. Gesällen är andra graden, men skillnaden mellan mästaren och gesällen är den, att mästaren uppfann något, och detta är den gräns, som måhända icke ofta blifver öfverskriden. Mästaren betecknar det sanna snillet. Jag tillstyrker bifall.

Herr Bergman: Äfven jag yrkar för min del bifall till Lag-Utskottets ifrågavarande Utlåtande; och ehuru redan af flere talare mycket blifvanfördt för detsamma, vågar jag likväl vördsammast anhålla att få tillägga några ord.

Såväl den förste talaren som den näst föregående hafva framhållit den obestriddliga grundsatsen, att det finnes ingen exklusiv rätt till idéen. Idéen hvarken kan eller bör fångslas. Den går ut i världen, banar sig väg öfver allt och blir allas egendom. Då jag åskådat en vacker och betydelserik målning, har jag lärt mig något nytt, har upptatt och tillägnat mig målarens tanke, och jag känner med mig, att jag är rikare, då jag aflägsnar mig från en sådan tafva, än då jag gick att betrakta densamma. Min inre bildverld har nemligen blifvit förökad med nya bilder.

Och sedan jag hört ett herrligt skaldestycke uppläsas, har detsamma så genomträngt mig, att jag kan sägas ega alla de varma känslor och rika tankar, som den snillrike skalden nedlagt i dikten. Om nu en snabbskrifvare vid uppläsning af ett sådant skaldestycke lyckas att ord för ord uppteckna detsamma, och att derefter sprida skaldens verk i flera tusen exemplar, så frågas: bör väl med rätta inkomsten af detta verk tillfalla honom? Hvilket är rättvisare, antingen att denna inkomst tillfaller den, som endast på ett mekaniskt sätt genom snabbskrift återgifvit en dikt, eller den, från hvilkens själ de vackra orden och tankarne kommit? Må vi betrakta den materiella, ekonomiska sidan af denna sak, må vi besinna, att när det blir fråga om "etwas zu verdienen"; hvem bör då vara berättigad och närmast, snillet sjelft, konstnären, författaren, eller den som blott kopierar och mekaniskt mångdubblar och sprider snillet's skapelser? Skalden, målaren, bildhuggaren behöfver, likasom hvarje annan levande varelse, inkomst för sitt timliga uppehälle. En talare har också rättvisligen erinrat, att vi hafva en lag, som innefattar förbud att genom eftertryck sprida författarens arbeten, och har äfven medgifvit, att en person icke bör, utan särskildt tillstånd, få uppskrifva och i tryck sprida en annans tankar och ord, af det skäl att författaren bör sjelf få frukterna af sitt arbete. Af samma skäl hemställer jag, om icke rättvisan fordrar, att äfven målaren och bildhuggaren samt öfrige konstnärer tillerkännas lika rätt till all den inkomst, som af deras arbeten kan uppstå?

Man har talat om näringsfriheten och förmenat, att vid jämförelse mellan produkter af arbete man bör komma till den slutsats, att samma frihet, som finnes bland handverkare, bör också ega rum mellan konstnärer. Jag anhåller, att man icke må sammanblanda handverksarbetet med ett högre andeligt arbete. I afseende på näringsfriheten erkänner man för öfrigt, att näringarne hafva genom patentlagen erforderligt skydd, och jag tager mig därför friheten fråga, hvarföre man icke äfven bör gifva sådant skydd åt de högre konstnärliga arbetena. Man har invändt, att konsten har i fornda tider icke haft något skydd. Ja väl! Om den icke fordom haft skydd, skall den därför alltjemt vara utan skydd och liksom rättslös, då nu sjelfva industrien kommit i åtnjutande deraf?

Mig faller i detta ögonblick i minnet det välbekanta Schiller'ska skaldestycket om "Jordens delning". Skalden omtalar nemligen, huru gudarnes konung skulle skifta världen, huru bud gick ut, att alla, som ville vid delningen komma i åtanke, skulle infinna sig — och då infann sig borgaren, jordbrukaren, krigaren med flere, alla med anspråk på andel vid skiftet, och hvar och en fick sin lott; men — *en* kom icke tillstädes och fick därför intet. Det var konstnären. Sednare framträdde han inför gudarnes konung och sporde, hvarföre ingenting kommit på hans lott, och när han då tillspordes, hvarest han varit, under det världen blifvit delad, svarade konstnärn: jag var hos dig. — Så blif hos mig alltjemt; ty der är ditt rätta hem — svarade gudarnes konung. — Så lyder den sköna, verldskunniga dikten. Men nu vågar jag hemställa till hvar och en af Eder, Mine Herrar, förtjenar ej den konstnär, hvars arbeten tillvunnit sig allas vår beundran, ett hem äfven på jorden, och detta eger han sannerligen icke, så länge hans verksamhet saknar skydd, så länge han i hänsyn till frukterna af sina skapelser är, så att säga, rättslös.

En talare har yttrat, att, om den föreslagna lagen skulle komma att blifva till efterrättelse gällande, fara vore för handen, att öfersättningar blefve betraktade såsom efterbildningar och derigenom olagliga. Herr Ribbing har till alla delar vederlagt en dylik anmärkning, och jag ber blott att få accentuera, det för öfersättning af ett litterärt arbete erfordras andligt arbete, intelligens och en slags virtuositet, som icke kan eller bör komma i jämförelse med en efterbildning på rent mekanisk grund, hvadan öfersättningar icke kunna med stöd af 2 § i lagen vara att anse liktydiga med der nämnda efterbildningar.

Den förste talaren har anmärkt, att en verklig konstnär icke förlorar något derigenom, att man medelst kopior eller annorledes sprider hans snilleverk. Det må vara sannt, att den sanne konstnärens urbild icke förminskas genom dylika åtgärder, lika litet som man derigenom förminskar hans rykte; men jag vädjar åter till Eder, om konstnären skall hänvisas till att lefva på sitt rykte och sin ära; det vore i sanning att ställa honom på mager kost. Vi veta väl, att många skaldes och konstnärer i forna tider oftast saknat det nödvändigaste för lifvets uppehälle. De fingo svälta och kämpa med alla slags försakelser. I sednare tider har man åt dessa konstnärer rest bildstoder, på det att ryktet må för evigt bevara deras namn; men medan de lefde, voro nöd och bekymmer deras lott.

Man har sagt: lagförslaget är behäftadt med brister, att detsamma antaget skall komma att kringgås, och att mångfaldiga förvecklingar deraf komma att uppstå. Hvilken lag har väl hittills blifvit skriven, som kan sägas vara i allo felfri och fullständig! Hvilken lag har väl blifvit utgifven, som icke fyndigheten, slugheten eluderat och kringgått! Om än uppgiften att lagstifta i ämnet är svår, bör väl detta icke lägga något hinder i vägen, och då otvifvelaktigt är, att ifrågavarande lagförslag innefattar mycket godt och leder till ett helsosamt ändamål, bör man väl kunna med lugnt samvete antaga detsamma. En myndighet, hvars egentliga uppgift det är att i vårt land tillgodose de sköna konsternas intressen, har om denna lag uttryckligen erkänt, att den skall komma att blifva en sann välgerning för den fosterländska konsten, och då sjelfva grunden för den nu uppställda lagen redan blifvit i andra kulturstater erkänd, såsom i Danmark, Belgien och Frankrike; hvarföre skulle icke äfven den Svenska Riksdagen gilla och antaga densamma?

Då snillet begagnar det talade eller skrifna ordet, eger det ju skydd i gällande lag för detta sitt arbete; och hvarföre bör ej konstnären, som begagnar färgen, konturen, massan i rummet vid teckning, målning, plastik, o. s. v. komma i åtnjutande af ett likartadt skydd?

Herr Hedlunds mot 4 § rigtade anmärkning har redan blifvit vederlagd, hvadan jag ej vill derom vidare yttra mig, än att, om Staten inköpt ett konstverk eller om en enskild tillhandlat sig det, en betydlig och ganska väsendtlig skilnad uppstår. Staten är ju uttrycket af det allmänna; den vill göra sin egendom allmän, hvadan ett af Staten inköpt konstverk helt naturligt bör blifva användt till kopior eller efterbildningar.

De anmärkingar man i öfrigt framställt mot lagförslaget äro, efter min uppfattning, icke af den natur, att de böra föranleda till återremiss. I allmänna språkbruket förväxlas icke "konstverk", d. v. s. litterära och

konstnärliga arbeten med handverk, hvarföre något missförstånd vid lagens tillämpning i berörda afseende icke heller gerna bör komma i fråga.

På dessa skäl och med fästadt afseende å hvad några föregående talare, enligt mitt omdöme lika riktigt som vackert, hafva yttrat, anhåller jag vördsamt, att den ärade Kammaren behagade godkänna Utlåtandet.

Många af Kammarens ledamöter hördes häruti instämma.

Herr Siljeström: Jag skall ej våga ingå i några vidlyftiga filosofiska eller juridiska deduktioner rörande eganderätt; men jag anser den grundsatsen, att arbetaren är sin lön värd, vara af den vigt, att jag, då lagförslaget hvilat på ingen annan än denna ojäfaktiga sanning, finner mig böra med min röst bifalla detsamma. Att denna rätt till arbetslön äfven för ideella arbeten förut blifvit, i fullkomligt analoga fall, i lagstiftningen erkänd, är tillräckligt ådagalagdt genom patentlagen och genom lagen om eganderätt till litterära arbeten. Om man nu icke skulle vilja medgifva enahanda rätt åt konstnärer, skulle detta, efter mitt förmenande, endast vittna om en hög grad af orättvisa och inkonsequens.

Den enda betänklighet, som synes mig här vid lag kunna uppstå, är den, huruvida detaljbestämmelserna i lagförslaget möjligen äro af beskaffenhet att kunna skadligt inverka på den unge konstnärens fria utbildning, i fall nemligen han ej skall få lof att genom efterbildningar af goda konstverk uppöfva sin förmåga; äfvensom huruvida derigenom något hinder skulle kunna anses ligga i vägen för spridandet af konstens alster, således för den allmänna konstbildningen. Dessa betänkligheter förtjena otvifvelaktigt allt afseende. Jag tror likväl att, om äfven tvifvelsmål af sådan anledning skulle kunna uppstå, desamma likväl böra vika till och med endast för den kännedom man eger om lynnet hos framför allt den store konstnären, d. v. s. den hvars arbeten det egentligen kan komma i fråga att efterbildas. Man kan nemligen vara fullt öfvertygad derom, att en verklig konstnär hvarken lägger hinder i vägen för den unge artistens utbildning, utan tvärtom gerna i detta fall bereder honom allt möjligt understöd; likasom ingen kan vara mer intresserad än konstnären sjelf, att kännedomen om hans arbete blir så vidsträckt som möjligt. Det bör icke förbises, att i sistnämnda fall allmänheten kan hafva en stor fördel, derigenom att, i fall lagförslaget antages, konstnären otvifvelaktigt får en osökt anledning att sjelf noga och omsorgsfullt öfvervaka arbetet med efterbildningar, så att dessa ej komma att, såsom nu så ofta är förhållandet, blifva endast karikatyrer af det originala konstverket. Man kan icke öfverskatta vigten af denna omständighet för bildandet af allmänhetens konstsinne, enär för detta ändamål det icke är nog att konstverk i myckenhet efterbildas, utan framför allt att man får *godta* kopior af goda original.

På dessa grunder och då jag icke finner, att lagförslagets bestämmelser innehålla någonting, som ur förenämnda synpunkter kan anses vådligt, anhåller äfven jag om bifall till Lag-Utskottets Utlåtande.

Herr Hierta: Jag skulle icke hafva besvärat Kammaren vidare, om jag icke fruktade, att de talare, som fört diskussionen in på känslans område, genom sina talangfulla föredrag möjligen kunde förleda majoriteten i Kammaren att bifalla föreliggande lagförslag sådant det är, utan att

göra afseende å de anmärkningar, som med fog framställts emot en och annan detaljbestämmelse i förslaget. Man kan ju nemligen önska förändring i en och annan del af förslaget, utan att därför vilja ogilla det samma i sin helhet. Under diskussionen synes man hafva varit ense derom, att efterbildning af konstverk, som sker på rent mekanisk väg, t. ex. fotografier af målning, skulle, enligt lagförslaget, innefattas i det allmänna förbudet för efterbildning. Om så är, bör man tillse, huruvida det är nödigt att skydda konstnären för efterbildningar af detta slag. I förslagets första § heter det: "Ingen må till försäljning eftergöra originala konstverk i konstnärens lifstid utan hans samtycke, så vida efterbildningen hörer till *samma konstart* som originalet." Måne det icke bör i lagen närmare bestämmas hvad med samma konstart förstås. Om en gravör efterbildar i kopparstick en originalmålning, så frågas: hörer denna efterbildning till samma konstart? Svaret härpå kan utfalla olika; den ena säger, att gravyr hörer till den plastiska konsten, och en annan, att den är närmast jemförlig med målarekonsten. Då jag anser, att sådant bör vara i lagen närmare bestämdt, och frågan derom är af stor vikt för en riktig tillämpning af lagen, förnyar jag min anhållan, att lagförslaget måtte återremitteras till Lag-Utskottet för erhållande af en fullständigare och tydligare redaktion i detta afseende.

Ännu på en omständighet ber jag få fästa Herrarnes uppmärksamhet. Huru ofta har man icke hört, att en konstnär, som till en början lefvat obemärkt, känd endast af sin omgifning, men åstadkommit något utmärkt arbete, en tafla eller annat, vunnit sitt rykte just derigenom, att konstverket blifvit efterbildadt och medelst kopior, gravyrer eller annat känt af allmänheten och med pressens tillhjälp omtaladt kring hela verden. Måne icke denna efterbildning, som man genom denna lag vill förbjuda, så vida konstnären icke dertill samtyckt, bidragit till att göra honom och hans konstverk kända och förskaffat honom ett namn, som han kanske eljest icke lyckats vinna? Jag frågar vidare, om priset på ett sådant konstverk och efterfrågningar af blifvande arbeten af konstnärens hand icke i väsendtlig mån bero på denna reputation, som han har att tacka just de efterbildningar, som gjort hans konstverk kända. Jag tror således, att man med en viss varsamhet bör gå till väga vid stiftande af lag mot efterbildning, så att man icke motverkar just det ändamål, som med lagen afses, nemligen konstens eller konstnärernes uppmuntran och skydd; och bland de inskränkningar i lagen, som jag önskade deri intagna, är det isynnerhet en, som jag tror vara af behovet påkallad, nemligen en bestämmelse derom, att den konstnär, som vill åtnjuta skydd mot efterbildning af något sitt konstverk, bör anmäla sådant hos en auktoritet, t. ex. Fria konsternas akademi. Om någon köpt ett originalarbete af en konstnär, med rättighet att göra kopior deraf, men det qvitto eller bevis, som derom erhållits, sedermera förkommer, och originalarbetet under tiden kommit i tredje eller fjerde mans hand, så skulle konstnären eller hans rättsinnehafvare med de bestämmelser, som i förslagets närvarande skick finnas, kunna åtala den person, som efterbildar konstverket, och orsaka honom höga böter därför, oaktadt han förvärfvat sig rätt dertill, ja till och med låta för böterna utmäta sjelfva originalarbetet. Sådant skulle dock blifva omöjligt, om lagen innehölle en föreskrift, att anmälan skulle ske hos en

auktoritet, som med något tecken eller stämpel utmärkte sjelfva det arbete, som ej finge efterbildas. Äfven af denna anledning är en återremiss angelägen, hvarom jag fortfarande anhåller.

Herr Ribbing: Jag vill endast besvara några frågor och anmärkningar, som den siste värde talaren gjort. Han sade sig vara oviss till hvilken konstart en gravyr är att hänföra. Frågan härom är tillräckligt besvarad i lagförslaget 2 och 5 §§, som ej qvarlemna den ringaste tvetydighet i detta afseende. I allmänhet blir svaret, att efterbildning eger rum genom reproduktion inom samma *slags* konstart.

I anledning af Herr Hiertas anmärkning, att en konstnär ofta blifvit känd och vunnit ett namn genom pressen och efterbildningar af hans arbeten, vill jag erinra, att dessa fördelar ingalunda genom lagförslaget äro honom betagna, blott att det är lemnadt åt konstnären sjelf att besörja sådana efterbildningar, hvarigenom han blir känd och så till på köpet kan bereda sig en ekonomisk fördel.

Herr Hiertas sista anmärkning, att konstnären, för att komma i åtnjutande af det med ifrågavarande lag afsedda skydd, borde anmäla konstverket hos en auktoritet och få detsamma försedt med stämpel, hvilket Herr Hierta ansåg så mycket behöfligare, som det qvitto eller bevis å rättigheten att efterbilda ett konstverk någon möjligen erhållit lätt kunde förloras, synes mig icke innefatta något giltigt skäl till återremiss. Att ett qvitto tappas bort och att i sådant fall en rättighet måhända i följd deraf är förlorad, hörer till de i affärlifvet förekommande händelser, som så ofta inträffa, att *den* omständigheten ensam icke är af den vikt, att någon särskild lagbestämmelse härför erfordras.

Herr Per Nilsson i Espö: Oaktadt de upplysande föredragen af Herr Statsrådet von Ehrenheim och de vackra värtalighetsprof, andre talare låtit komma Kammaren till del, hafva mina betänkligheter mot lagförslaget i dess närvarande skick icke blifvit häfda; och jag yrkar fortfarande återremiss derå, på det att vi måtte få en lag i ämnet, hvilken är tydlig och bestämd och icke i sin tillämpning genast föranleder tvister och osäkerhet, eller med andra ord, icke är sådan, att näst härefter sammanträdande Riksdag torde blifva nödsakad att hos Kongl. Maj:t deröfver begära underdånig förklaring eller gemensamt med Kongl. Maj:t vidtaga ändringar i lagen.

Herr Lemchen: Ehuru det vanligtvis icke väl upptages, att man i denna Kammare åberopar eller hänför sig till Första Kammarens beslut, anser jag mig dock böra nämna, att Första Kammaren bifallit Lag-Utskottets förevarande Utlåtande. Jag gör detta för att söka motverka framtällningen om återremiss. En sådan åtgärd skulle vara ändamålslös och blott föranleda tidsutdrägt, ty Lag-Utskottet lärer väl icke komma att tillstyrka något annat beslut än det, som Första Kammaren fattat. När således förslaget i oförändradt skick återkomme från Lag-Utskottet, måste äfven Andra Kammaren meddela beslut efter kanske en lika lång diskussion som den nu hållna. Det lärer väl därför vara lämpligast, att Kammaren redan nu antingen godkänner eller afslår lagförslaget.

De anmärkningar emot detsamma, som under diskussionen gjorts, äro redan på ett så nöjaktigt sätt vederlagda, att jag icke vill dermed uppehålla Kammaren. Blott en anmärkning ber jag att få bemöta. En talare har önskat, att i förslaget intagits närmare bestämmelser om hvad med orden "*samma konstart*" menas. Det är vådligt och knappt möjligt i lag göra några bestämda definitioner; och skulle vid tillämpningen osäkerhet om betydelsen af ofvannämnda uttryck uppstå, eger vederbörande domstol att härom begära utlåtande af Fria konsternas akademi, hvilken bör antagas kunna meddela säker upplysning och utredning i dylik fråga.

Öfverläggningen förklarades vara afslutad. Sedan Herr Talmannens härefter framställda proposition på bifall till Utskottets hemställan blifvit med blandade ja och nej besvarad och votering begärd, samt jemväl i afseende å kontrapositionens bestämmande antingen till återremiss eller till afslag skiljaktiga meningar, med tillika framställd begäran om votering, sig yppade; uppsattes, justerades och anslogs först en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver Lag-Utskottets Utlåtande N:o 41, antager återförvisning till Utskottet af ifrågavarande Utlåtande,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren till kontraposition i nämnda hufvudvotering antagit afslag å Utskottets Utlåtande.

Vid denna i vanlig ordning anställda votering utföllo rösterna med 42 ja emot 94 nej; i följd hvaraf Kammaren antagit afslag å Utskottets hemställan till kontraposition i den blifvande hufvudvoteringen, för hvars verkställande nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Lag-Utskottets Utlåtande N:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen om antagande af en lag angående efterbildning af konstverk,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren afslagit Lag-Utskottets ifrågavarande Utlåtande.

Voteringen verkställdes i grundlagsenlig ordning; och befunnos, efter voteringsseklarnes öppnande, 86 ledamöter hafva röstat ja samt 53 nej, hvadan ifrågavarande Utlåtande var af Kammaren bifallet.

§ 5.

Kammaren, — som, på hemställan af Herr Talmannen, beslöt att under en fjerdedels timmes tid afbryta sammanträdet, för att, genom luftvexlingsapparatusens försättande i full verksamhet, åstadkomma nedsättning i den höga värmegrad, som inom samlingsrummet vore rådande, — företog der- efter ånyo till handläggning Lag-Utskottets Utlåtande N:o 42, i anledning

af väckta motioner om ändring af gällande stadganden rörande skyldighet att deltaga i kyrkobyggnad.

Med anledning af detta Utlåtande begärdes ordet af följande ledamöter, som yttrade:

Herr de Maré: De båda motioner, som här föreligga till afgörande, äro af icke ringa vikt, ty de beröra den numera föräldrade grunden för utgörande af den byggnadsskyldighet, som tillkommer kommunen i fråga om byggande och underhåll af kyrka och andra i paritet dermed ställda hus. Den förste motionären, Herr Hessle, har ansett, att till dylika byggnader körslor böra utgöras efter hemmantalet och dagsverken efter matlagen men virke och all annan kostnad efter gällande grund för kommunalutskylder. Detta förslag synes mig blott vara ett palliativ och alldeles icke afhjelpa de öfverklagade orättvisorna. Den andre motionären, Herr Jonsson har deremot föreslagit, att byggnadsvirke, körslor och annan kostnad utgöras efter hemmans taxeringsvärde och derpå belöpande fyrktal så väl för jordbruksfastighet som all annan förmögenhet. Jag erkänner, att den sednare motionären kommit den fulla rättvisan åtminstone ganska nära, ehuru han icke nog tydligt uttryckt hvad han åsyftat. Lag-Utskottet upplyser nu i detta Betänkande, att förra Riksdagen aflät en underdånig skrifvelse med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och Riksdagen meddela förslag till sådana förändrade stadganden, angående deltagande i byggnad och underhåll af kyrka med hvad dertill hörer, äfvensom af sockenkstuga och fattigstuga, att dessa åligganden blifva för medlemmarne af kommunen, efter *billiga* grunder, gemensamma. Om innehållet af denna skrifvelse blifvit af Utskottet exakt återgifvet, hvilket jag tager för afgjort, ber jag få fästa uppmärksamheten derpå, att man alltför obeständt yttrat sig om de grunder, man önskar, då man blott säger "billiga". Den euda billiga grund för denna skyldighets utgörande, som, enligt min åsigt, förefinnes, är den som gäller för kommunalutskylder i öfrigt, och derföre ber jag, för att få Representationens tanke derom klart uttryckt, få hemställa, att Kammaren behagade besluta att till Kongl. Maj:t aflåta en underdånig skrifvelse med anhållan, "att Kongl. Maj:t behagade låta utarbета och för nästa Riksdag framlägga förslag till förändrade stadganden rörande skyldigheten att deltaga i byggnad af kyrka m. m., så att den måtte komma att utgå efter samma grund som den för kommunalutskylder gällande".

Häruti instämde Herr *Rudberg*.

Herr Anders Jonsson: Vid två föregående riksdagar har jag väckt motion i samma syftning, som nu är i fråga, men då Rikets Ständer vid sednaste riksdagen uti underdånig skrifvelse anhöllo, att ett förslag till ändring i de nu gällande bestämmelserna, byggt på billiga grunder, måtte för Representationen framläggas, har man väl nu icke annat att göra än vänta, till dess ett dylikt förslag hinner blifva utarbétadt af vederbörande; och torde det vid sådant förhållande vara bäst att låta vid Utskottets nu gjorda hemställan bero, hvarföre jag yrkar Betänkandets godkännande.

Herr Bovin: Jag tager för gifvet att lika litet inom Representationen som inom Lag-Utskottet meningarne äro delade i den frågan, hvilken

grund för denna byggnadsskyldighets utgörande, som kan vara den billigaste; men Utskottet ansåg sig icke böra tillstyrka, att en ny underdånig hemställan nu gjordes, sedan en dylik blifvit beslutad vid förra riksdagen. I den då aflåtna skrivelsen tror jag äfven, att man ganska tydligt angifvit den grund, man önskade måtte bestämmas uti detta hänseende, ty uti ordet "gemensamma" antydes, att grunden skulle blifva densamma som för andra kommunalutskylder. Jag kan derföre icke annat än yrka bifall till det nu föredragna Betänkandet.

Herr Lönnberg: Man har vid denna riksdag haft rikligt tillfälle att påträffa öfverflödiga motioner, och deribland vill jag äfven räkna de båda nu förevarande, ty hade motionärerne gjort sig besvär att taga notis om förra Riksdagens åtgärder i ämnet, förmodar jag, att de icke skulle hafva framkommit med sina motioner, likasom den förste talaren säkerligen icke skulle hafva yttrat sig på det sätt han gjort, om han egt någon kännedom om förra Riksdagens beslut. Rikets Ständer utgingo nemligen då från den lika billiga som rättvisa åsigten, att ifrågavarande byggnadsskyldighet borde utgöras efter samma grund som öfriga kommunalutskylder; och det enda, hvarom man vid förra riksdagen icke kunde blifva ense, var grunden för dagsverksskyldighetens utgörande. Derföre var det ock, som man beslöt att icke då antaga något bestämdt lagförslag, utan stadnade vid att hos Regeringen begära ett sådant förslags utarbetande. Vid sådant förhållande synes mig, att man kan gifva sig till tåls till nästa riksdag, då man efter all anledning har att emotse ett på rättvisa och billighet grundadt förslag, framlagdt af Regeringen.

Jag yrkar bifall till Betänkandet.

Herr Peter Andersson: Jag inskränker mig till att instämma med den siste talaren.

Herr Stendahl: Jag ber endast få upplysa, att en af Herr Peter Andersson väckt motion, hvari yrkas, att skyldigheten till deltagande i skolhusbyggnad skulle bestämmas efter fyrktalet, blifvit remitteradt till Kammarrens Tillfälliga Utskott N:o 1. Då nu de i detta Betänkande behandlade motioner röra, bland annat, äfven byggande af skolhus, och dessa motioner, efter hvad man finner, blifvit till Lag-Utskottet hänvisade, hemställer jag, huruvida den till det Tillfälliga Utskottet remitterade motionen bör förfalla, då en likartad motion redan utgjort föremål för Lag-Utskottets pröfning, eller man bör uppskjuta att yttra sig öfver den del af detta Betänkande, som afser skolhusbyggnad, till dess äfven det Tillfälliga Utskottets Betänkande öfver Herr Peter Anderssons motion inkommit.

Orsaken, hvarföre jag begärde ordet, var endast för att framställa nyssberörda fråga.

Herr de Maré: Jag skall ej lång stund taga Kammarrens uppmärksamhet i anspråk, utan vill endast med anledning af hvad en talare midtemot nyss yttrade upprepa, att, när jag tog mig friheten framställa en anmärkning mot det slut, hvari Utskottet stadnat, jag utgick från det antagandet, att Utskottet riktigt refererat förra Riksdagens beslut. Och om

så är och om den aflåtna skrifvelsen blott talar om "billiga grunder", anser jag ordalagen i densamma vara alltför obestämda. Den enda grund, som härvid bör ifrågakomma, är den som gäller för kommunalutskylder, och detta bör äfven af Representationen bestämdt angifvas. Såsom jag nyss nämnde, har jag ej läst den till Regeringen aflåtna underdåniga skrifvelsen, och kan därför ej bestämdt yttra mig om dess innehåll, men så länge det icke upplyses, att den innehållit något annat, än Utskottets referat gifver vid handen, kan jag ej afstå från mitt nyss framställda yrkande, hvarmed afses ett förfullständigande af den mening, Representationen vid förra riksdagen frambar till Regeringen.

Herr *Ola Månsson* förklarade sig instämna häruti.

Herr C. A. Larsson: Att döma af den siste talarens yttrande och klander emot förra Riksdagens beslut synes det, såsom han vore missbelåten dermed att man begärt ifrågavarande skyldighets fördelning efter *billiga* grunder. Det kan väl icke vara den värde talarens mening att man på den nuvarande riksdagen skulle föreslå en fördelning efter "obiliga" grunder; ty i så fall torde Kammaren icke hafva skäl att instämna i en dylik begäran. Då nu förra Riksdagens beslut är det klokaste, yrkar jag bifall till Betänkandet.

Många af Kammarens ledamöter hördes häruti instämna.

Herr August Anderson: Då en skrifvelse i ämnet blifvit vid förra riksdagen aflåten, kan det väl icke vara skäl att nu påyrka en ny skrifvelse i samma syftning. Bäst torde vara att vid nästa riksdag afvakta Kongl. Maj:ts Proposition, som efter all anledning icke kommer att då uteblifva. Jag yrkar bifall till Betänkandet.

Öfverläggningen var afslutad; och Utskottets i detta Utlåtande gjorda hemställan birölls.

§ 6.

Föredrogs ånyo samt bifölls Lag-Utskottets Utlåtande N:o 43, i anledning af väckta motioner om ändring af gällande stadganden, angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelset.

§ 7.

Då nu ånyo företogs till handläggning Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 5) Utlåtande N:o 1 (i samlingen N:o 13), rörande fråga om åtgärders vidtagande till afhjelpande af de olägenheter, som för yrkesidkare vållas af handtverkerier inom fängelserna, begärdes ordet af nedan-nämnde ledamöter, som yttrade:

Herr Svanberg: Af Utskottets Betänkande synes, att min motion ursprungligen afsåg, att Riksdagen skulle till Kongl. Maj:t hemställa om tillsättande af en kommitté för afgifvande af förslag till afhjelpande af de olägenheter, som för yrkesidkare vållas genom handtverkerier inom fängelserna; men att, då inom Utskottet den åsigt gjort sig gällande, att

det vore mindre lämpligt att söka åstadkomma tillsättandet af en kommitté, jag inskränkt mig att begära en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, hvori uppnärksamhet å omförmälda missförhållande fästades. Detta yrkande har Utskottet för sin del biträdt; och jag är fullkomligt förvissad, att hvar och en, som känner den sorgliga belägenhet, hvori de mindre näringsidkarne till stor del befinna sig, icke skall motsätta sig ett förslag, hvars syfte är att i någon mån lätta den betryckta ställningen inom berörda samhällsklass.

Hvad angår den af Herr Sköldberg afgifna reservation, hoppas jag att de deri uttalade åsichter icke delas af flertalet bland Kammarrens ledamöter. Ty om, såsom jag tror mig hafva visat, den nuvarande arbetsfördelningen inom fängelserna är olämplig och skadlig, så torde den af mig föreslagna utväg af rängarnes sysselsättande vid någon fabrikstillverkning vara enklast och bäst. Hvad återigen angår Herr Sköldbergs påstående, att de öfverklagade olägenheterna träffa endast hufvudstaden, så får jag erinra, att vi ega spridda öfver hela riket trettiofyra fängelser och arbetsinrättningar, och att tillverkningen samt följaktligen äfven konkurrensen af alla dessa är af högst betydliga dimensioner. Slutligen yttrar reservanten, att jag såsom bote-medel emot det onda skulle föreslagit export till utlandet af de inom fängelserna tillverkade artiklar. Detta är ett misstag, troligen härflytande från det exempel jag anført från Frankrike.

Herr Ahlgren: Motionens syfte erinrar i viss mån om skrämselighetens tid. Det påstående, som ligger till grund för motionen, att genom fångarnes arbeten och deraf förorsakad konkurrens den frie arbetaren slutligen kommer i saknad af sitt dagliga bröd, tror jag icke vara grundadt på verkliga förhållanden och yrkar därför afslag å Utlåtandet. Jag ber härvid äfven att få erinra, att då individen för en brottslig handling beröfvas sin frihet, har straffet flera ändamål, bland andra den brottsliges förbättring, hvartill arbetet i förening med religiös undervisning inom häktet kraftigt bidrager. Icke ens för den sålunda under lagen hemfallne bör man, enligt mitt förmenande, skärpa straffet genom att neka honom sysselsättning. Med denna uppfattning af saken och då jag är förvissad, att näringarne och deras frie idkare icke skulle finna sig bättre, om förbud gjordes för fångarne att förfärdiga de arbeten, som från fängelserna nu utlemnas, hvilka arbeten ej kunna utöfva något afsevärdt inflytande på de priser, som den frie arbetaren kan sig betinga, anhåller jag om proposition på afslag.

Häruti hördes flere af Kammarrens ledamöter instämma.

Herr C. I. Bengtsson: På de skäl, som Herr Sköldberg i sin reservation anført, jente dem, som under diskussionen ytterligare tillkommit, yrkar jag afslag å Utlåtandet.

Herr Nils Larson: Det synes i allmänhet vara en ganska billig fordran, att Utskott, till hvars behandling ett ämne öfverlemnas, och som har att i anledning deraf föreslå Riksdagen åtgärder, också bör åt ämnet lemna en omsorgsfull utredning. Så har ej skett med denna motion, hvilket lätteligen bevisas af Utlåtandets ytterliga knapphändighet. Om

Utskottet emellertid hade fullgjort sin skyldighet, så hade dertill i första rummet hört att undersöka och pröfva, huruvida öfverklagade olägenheterna verkligen förefinnas, eller om arbetena inom våra fångelser på den frie arbetarens ställning utöfvar ett så menligt inflytande, som motionären framhållit. Kammaren skulle uti en sådan utredning haft ett stöd, hvarvid den kunnat trygga sin åsigt. Beträffande den föreslagna skrifvelsen till Kongl. Maj:t, hade det äfven ålegat Utskottet att närmare antyda de utvägar, som kunde böra för ändamålet vidtagas. Det har ej heller skett, och så vidt af Utlåtandet kan inhemtas, har Utskottet ej haft frågan klart för sig.

Går jag emellertid tillbaka till motionen och ser hvad den innehåller, så finner jag kärnan deraf utgöra ett yrkande om inskränkning af fångelsearbetena, och jag antager så mycket heldre motionärens mening vara just denna, sedan jag nu hört honom sjelf förklara, det han ej velat påyrka någon sådan åtgärd, hvarigenom de å fångelserna åstadkomna arbetena skulle undanträngas från den inhemska marknaden.

Likartade förslag och fordringar hafva flera gånger förut framkommit, såsom vid 1853 års riksdag, då en representant i Borgare-Ståndet, äfven från Stockholm, väckte motion om en mängd förändringar i 1846 års fabriks- och handtverks-ordning, och särskildt det förslag till ändring af förordningens 13 §, att i fångelserna inga andra arbeten skulle få tillverkas, än som vore nödigt för fångelsernas eget behof. Det var mindre underligt, att sådana yrkanden på inskränkning i Statens rätt att göra sig betäckt för omkostnaderna i och för fångvärderna, kunde framkomma vid den tiden, då åsigtarna om näringsfrihetens nytta och nödvändighet ännu icke fullständigt segrat öfver skråfördomarne; men att nu, då 1864 års näringsfrihetsförordning blifvit helsad med allmän tillfredsställelse inom landet, ifrågasätta någon inskränkning deri, förefaller verkligen såsom en anakronism, ty denna sistnämnda förordning vet ej af något undantag för Staten i dess rätt att tillverka eller försälja alla för individen tillätna tillverkningar.

Det är slutligen påtagligt att, såsom en talare förut påpekat, fångarnes sysselsättande är nödvändigt icke blott ur ekonomisk, utan äfven ur en annan ännu viktigare synpunkt: gagnet af brottslingens moraliska förbättring genom arbetet. Och från hvilken sida jag således må se saken, kan jag ej inse några fördelar af den åtgärd, som Utskottet föreslagit; och yrkar jag därför afslag å Utlåtandet.

Herr Ola B. Olsson: Sedan ändtligen näringsfriheten i vårt land blifvit införd, synes det föga lämpligt framkomma med förslag, som innebära en återgång till det gamla skråtvångets tider. Motionären har hufvudsakligen stödt sina yrkanden på det antagande, att de mindre näringsidkarne — förmodligen i Stockholm — lida men af arbetet inom fångelserna. Det skulle då vara fångelserna på Långholmen och det på Norrmalm. Jag kan ej inse, att så är förhållandet. Af den sednast oss tillhandakomna revisionsberättelse finner man nemligen, att värdet af tillverkningen vid Långholmen uppgick endast till 97,303 R:dr och vid Norrmalm till 50,294 R:dr; hvaremot värdet af tillverkningarne å straff-fängelset i Malmö uppgick till 103,378 R:dr. När man nu jemför Malmö

samhälle med Stockholm, så vill det synas, som om tillverkningarna inom fängelserna i förstnämnda samhälle, hvilka naturligtvis der hafva sin förnämsta afsättning, skulle utöfva ett aldeles förstörande inflytande på det fria arbetet derstädes. Någon klagan i det afseendet hur man emellertid icke från Malmö förspott. Skulle förhållandet här vara annorlunda, så måste det naturligtvis bero derpå, att fängelsernas tillverkningar försäljas till billigare pris än den frie arbetarens. Men hvem skördar frukten häraf, om icke just det obemedlade fattiga folket, hvars väl motionären just gjort till sin uppgift att befordra. Jag kan således icke inse, att denna del af befolkningen eller Stockholms stad i dess helhet lider något men genom ifrågakvarande arbeten. Men om de inskränktes eller till försäljning förbjödros, hvad skulle deraf blifva en följd? Jo, att Staten, som af arbetena vid sina straff-inrättningar skördar en inkomst af 362,708 R:dr, skulle gå förlustig denna betydliga summa, hvilken i stället finge genom skatter betäckas. Jag yrkar afslag å Utlåtandet.

Herr Sääf: På samma gång jag villigt erkänner rättmätigheten af den fria täflan, som uppstått genom den sednaste näringslagstiftningen, kan jag ej förbise de olägenheter och vådor, som motionären framhållit, och hvilka obestridligen måste uppkomma deraf, att fängelsernas arbeten få konkurrera med den frie medborgarens. Denne sednares kostnader måste ju alltid blifva betydligt större än fångens, och alltför olika vilkor sålunda uppstå, hvarunder de båda arbetsprodukterna kunna försäljas, allt till men för det fria arbetet.

Men jag ber att få fästa uppmärksamheten dervid, att dessa förhållanden icke heller undgått Regeringens uppmärksamhet; redan 1846 utkom i Svensk författningssamling ett cirkulär af den 22 December samma år till Styrelsen öfver fängelser och arbetsinrättningar, deri föreskrifter meddelas till undanrödjande af de i motionen öfverklagade olägenheter. Jag ber att få uppläsa detta cirkulär, det är helt kort: "Oscar etc. I sammanhang med fattadt nådigt beslut denna dag om utfärdande af ny fabriks- och handtverks-ordning, hvilken författning i § 13 innehåller, att vid fängelser och allmänna arbetsinrättningar alla slags tillverkningar må, så väl för dessa inrättningars behof som till afsalu, åstadkommas, under iakttagande, vid försäljning i stad, af hvad handelsordningen derom förmår, hafve Wi funnit godt anbefalla Eder att, vid tillämpning af anförda stadgande, i hvad på Eder ankommer, tillse, att ej genom fängelseinrättningarnes täflan den frie arbetarens skäliga anspråk må förnärmas, och att således inom fängelserna företrädesvis verkställas de arbeten, som äro för fångvården och Statens egna behof användbara, samt fångarne i öfrigt, så vidt ske kan, sysselsättas med tillverkning af sådana varor, som mindre allmänt i orten åstadkommas." Dessa föreskrifter äro ännu gällande, och jag har sjelf, såsom medlem af en korporation, hvilken, bland annat, gjort till sin uppgift befrämjandet af arbetarens bästa, deltagit i åtgärder, hvarigenom, med stöd af detta cirkulär, ändring hos Fångvårdsstyrelsen begärdes och erhöles uti fångarnes sysselsättningar vid arbetsfängelset i Norrköping. Samma utväg står naturligtvis vederbörande öppen på hvarje annan ort, der det öfverklagade onda visar sig.

Då nu Utskottet i föreliggande Betänkande ej föreslår några positiva medel till det ondas afhjelpande, utan endast vill medelst en skrifvelse från Riksdagen hafva Kongl. Maj:ts uppmärksamhet derpå rigtad, men tillvaron af nyss upplästa Kongl. cirkulär visar, att Regeringens uppmärksamhet redan varit rigtad på denna angelägenhet, så anser jag någon skrifvelse för det närvarande icke påkallad, hvadan jag, ehuru lifligt jag behjertar det i motionen vidrörda ämne, måste yrka att någon åtgärd deraf ej må föranledas.

Herr Svanberg: Ehuru ringa utsigt om framgång för denna motion jag efter den föregående diskussionen kan ega, anser jag mig likväl böra ånyo uppträda, för att bemöta det tillmäle för skrämmässighet, man emot mig behagat rigta. Ett sådant tillmäle bevisar endast, att den aktade ledamoten ej genomläst min motion. Jag beklagar att den ansetts värd så ringa uppmärksamhet, ty i motsatt fall är jag öfvertygad, att denne min motståndare skulle blifvit öfvertygad om, att förslaget tillkommit uteslutande i den mindre bemedlades, de fattige näringsidkarnes intresse. För den rike, välburne industriidkaren betyder fångelsernas konkurrens föga; men den som drifver sitt handverk i liten skala, kanske endast till sjelfförsörjning, han lider af berörda, ojemna täflan stort men och intrång, det kan jag försäkra. Någon återgång till skråtvånget åsyftar jag icke; men det är isynnerhet till följd af 1864 års lagstiftning, till följd af den tillströmning till näringarne af en mängd så kallade sjelfförsörjare, som af den fria lagstiftningen blifvit en följd, som motionen framkommit. Om man öfverväger detta: å ena sidan en mängd arbetare, fria och ärliga personer, men utan något egentligt annat kapital än sin egen arbetskraft, och å den andra sidan fångar, dem Staten föder, kläder o. s. v., så torde deraf framgå, att de förre omöjligt kunna uthärda denna ojemna täflan. Det sägs, att fångarbetena ej inverka på de gängse prisen. Men jag får upplysa, att vid Långholmen t. ex. en person uppgör kontrakt om fångarne — 3 till 400 stycken — för hvilkas arbete entreprenören betalar 25 till 40 öre om dagen. Det är ju tydligt, att man med så betydliga arbetskrafter och så billig dagspenning kan utöfva en mördande konkurrens. Tillverkningen är ej heller obetydlig. I staden har Långholmen sitt eget kontor, der man kan beställa kläder af allehanda slag — med ett ord blifva fullständigt ekiperad, och jag har mig bekant, att kontoret har ett stort antal kunder. Nya elementarskolans hela inredning och möblering var tillverkad på Långholmen. Emot sådana fakta kan eller borde man ej kunna förneka, att tillverkningarne vid straff-inrättningarne utöfva inflytande på arbetsprisen i allmänhet. Jag yrkar fortfarande bifall till Utlåtandet.

Herr Friherre Liljencrantz: Jag måste bekänna, att jag uti förvarande motion ej påträffat den tendens till återgång i en fri näringslagstiftning, som den ärade representanten från Sundsvall deri trott sig upptäcka. Efter hvad mig synes, afser motionen endast, att icke med frihetens namn må förklädas ett missförhållande, hvarigenom af tvenne täflande parter den ene utrustas med fördelar, som icke står den andre till buds. Motionären har i detta afseende påpekat, hurusom brottslin-

garne-producenterne erhålla husrum, föda, verkstäder på Statens bekostnad, att de icke erlægga några kontributioner med mera dylikt; och den frie, ärlige arbetaren skulle, i saknad af dessa fördelar, likväl uthärda en obegränsad täflan? Det är en mycket vacker tanke att genom arbetet inom fångelserna bidraga till brottslingens moraliska förbättrande; men det är ej fullt lika vackert och upplyftande, att den redlige arbetaren tvingas in på brottets bana genom en konkurrens, som han ej kan uthärda.

Om man emellertid fränser motionärens ursprungliga tanke och endast fäster sig vid hvad Utskottet föreslagit, så inskränker sig detta till en hemställan, att Riksdagen ville fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet vid ifrågavarande missförhållande, på det Kongl. Maj:t med anledning deraf må vidtaga de åtgärder, som kunna finnas erforderliga. Detta Kongl. Maj:ts ingripande kan ske under åtskilliga former. Kongl. Maj:t kan t. ex. föreskrifva, att prisen å fångelsernas tillverkningar ej må sättas så lågt som nu eller understigande de i orten gängse prisen.

Jag kan ej finna, att den konkurrens, som Staten sjelf åstadkommer genom ifrågavarande tillverkningar, stöder sig på en rättvis och billig grund. Jag hemställer till den ärade representanten här snedt öfver, som så ifrigt yttrat sig emot Utlåtandet, huru han skulle blifva till mods, om Staten straxt utanför hans port anlade ett stort fängelse, hvars befolkning, som af Staten åtnjöt sitt uppehälle, användes till jordbruk. Den ärade representanten skulle sannolikt med ett visst bekymmer betrakta denna konkurrens, helst sedan verkningarne börjat visa sig uti ett oundvikligt prisfall.

Jag hemställer om bifall till Utlåtandet.

Herr Otterström: Om det verkligen skulle blifva fråga om att till Kongl. Maj:t aflåta en skrifvelse i ämnet, så skulle jag långt heldre önska, att denna skrifvelse, i stället för att affattas i den rigtning motionären åsyftat, komme att innehålla en tacksägelse, för det tillfälle till arbete blifvit beredt åt fångelsernas olyckliga innevånare. Jag får bekänna, att jag ej rätt förstår motionärens afsigt eller hvart de talare syftat, som med honom här instämt. Af motionärens muntliga framställning har jag dock trots mig kunna finna, att hans afsigt varit, att fångarne eller de inom fångelserna inrättade verkstäder icke skulle få befatta sig med tillverkningen af sådana artiklar, som kunde konkurrera med arbetsprodukterna i närmaste stad. Af Herr Liljencrantz' yttrande deremot framgick, om jag ej missförstod detsamma, att de inom fångelserna tillverkade artiklarne icke skulle få säljas till så lågt pris som hittills, eller annorlunda än efter en viss taxa, som återigen skulle uppgöras af skraddare, skomakare med flere handverkare i närmaste stad. Jag tillåter mig i anledning af allt detta fästa uppmärksamheten derpå, att det åberopade cirkuläret af år 1846 blifvit utfärdadt under en tid, då de gamla skräna ännu funnos kvar och näringsfriheten ej ännu blifvit införd. Nu hafva vi deremot en fullständig näringsfrihet, och det är derföre i dess namn likasom i mensklighetens jag yrkar afslag å Utskottets ifrågavarande hemställan.

Herr Ahlgren: Jag vill blott fästa uppmärksamheten derpå, att jag i mitt första yttrande anförde, ej att motionen åsyftade återinförande af några skräförrordningar, utan endast att ordalagen i densamma i viss mån erinrade om de gamla skråtiderna. Derjemte får jag, med anledning af en föregående talares yttrande, påpeka den omständigheten, att det ingalunda är fångarne, som konkurrera med de frie arbetarne, utan Staten, som är den egentliga arbetsgifvaren och bekostar fångarne husrum och föda m. m. Det bör dessutom alltid tagas i betraktande, att de arbeten, som inom fångelserna till billigt pris tillverkas, ofta komma andre fattige medborgare till godo.

Herr Uhr: Lika med Utskottet anser jag det vara otjenligt att hos Kongl. Maj:t göra framställning om tillsättande af en kommitté i den af motionären föreslagna afsigt; men jag skiljer mig från Utskottet derutinnan, att jag jemväl anser det vara olämpligt att till Kongl. Maj:t aflåta en skrifvelse i den af Utskottet föreslagna syftning. Heldre skulle jag då vara med om att aflåta en underdånig skrifvelse i alldeles motsatt syfte. Det är nemligen i högsta grad önskvärdt, att sysselsättning beredes åt fångarne, så att desse ej nödgas tillbringa sin fångelsetid i en demoraliserande och försoffande lättja; och det är af denna anledning jag, i de fattiges och fallnes namn, anhåller om afslag å motionen.

Herr Reuterercrona: Såsom ledamot och ordförande i det Tillfälliga Utskott, som haft att behandla Herr Svanbergs ifrågavarande motion, anser jag mig skyldig yttra några ord med anledning af hvad under diskussionen blifvit anfördt.

Jag vill då till en början erinra den förste talaren derom, att motionären i sitt förslag tydligen framhållit, att hans afsigt ej varit, att fångarne skulle försättas i sysslolöshet. Han har deremot uttryckligen förklarar sig ej hysa så omenskliga tankar. Likasom man i detta fall icke har något att förebrå motionären, saknas ock all anledning tillvita Utskottet att hafva i ringaste mån antydtt, ännu mindre uttalat ett sådant grymt syfte, som nyss omnämnts. Det är derföre ej rätt att framdraga en dylik insinuation, för att deraf hemta grund till afslag på Utskottets i sig sjelf ganska oskyldiga hemställan. Tydligen är i motiverna till densamma uttalad en annan mening, då Utskottet förordat närmare pröfning af ändamålsenligaste sättet att ordna fångarnes arbeten, med särskildt fästadt afseende på den enskilde frie arbetarens deraf tilläfsventyrs beroende rätt. Jag anser derföre, att det yttrade klandret emot motionen i anmärkta hänseendet saknar giltig grund, och alldeles obefogade finner jag den andre talarens skarpa förebräelser emot Utskottet, för det Utskottet skulle brustit i sin pligt att fullständigt utreda frågan. Jag anhåller vördsamast, att för stora anspråk på Utskottet i allmänhet icke göras, utan att dessa ställas i harmoni med de krafter Kammarerna lemnat till Utskottets disposition för den mängd olikartade ämnen, som till Utskottet hänskjutits, i ändamål att underlätta Kammarernas pröfning af desamma, dervid Utskottet utbeder sig den ärade talarens och Kammarernas öfverseende. Hvad särskildt denna fråga beträffar, förstår jag icke hvilken utredning talaren

talaren åsyftat, skulle af Utkottet verkställts, då de på frågan inverkan-
sakerförhållanden få antagas kända af Kammarens ledamöter.

Herr Sjöberg: Jag inser ganska väl, att med den stämning, som synes vara rådande inom Kammaren, det båtar till föga att yttra något till motionens försvar. Dock har jag under diskussionens fortgång hört så egendomliga satser framkastas och förfäktas, att jag deraf finner mig uppmunad att i denna fråga inlåta mig i svaromål.

Man har här talat i *frihetens* namn; det är godt och väl, men föga synes man hafva gjort sig reda för hvad med frihet i förevarande fall egentligen förstås. Jag är äfven en ganska varm anhängare af näringsfriheten; men vill man påstå, att till den äfven skulle höra att Staten egde att uppträda såsom konkurrent med de enskilde näringsidkarne, då är jag icke med längre. Jag är ej heller ensam om denna åsigt, ty flere af utlandets utmärktaste författare, som skrivit i denna fråga, hafva på det bestämdaste bestridt Staten rättighet att konkurrera med de enskilde näringsidkarne, ehuru de medgifvit desse fullkomlig frihet sins emellan. Vidare har man talat i *mensklighetens* namn och såsom något högst olyckligt beklagat, om fångarne skulle lemnas utan sysselsättning. Nå väl, här har ju ej heller någon påstått, att fångarne skola lemnas utan arbete. Hvad man påstått är, att Staten icke skall uppträda såsom arbetsgivare åt fångarne speciellt inom de yrken de egnat sig åt, att Staten icke, om en fotograf eller en glassipare för begångna brott dömes till straffarbete, genast skall föranstalta om inrättandet af en fotografisk atelier eller en glassipareverkstad inom fängelset. I andra länder, hvilka ega en juridisk litteratur, som tyvärr hos oss nästan helt och hållet saknas, finner man sedan decennier tillbaka ifrågavarande ämne på det aldri ifrigaste ventileradt, likasom det der har utgjort ett af de viktigaste öfverläggningsämnena såväl inom regeringarne som inom representationerna. Tysklands kriminalstatistiska litteratur innehåller, årgång efter årgång, skrifter och motskrifter till hundradetal rörande frågan om fångvårdsstyrelsernas befohgenhet att anordna arbetena inom fångelserna efter eget godtfinnande och utan hänsyn till de der utanför befintlige frie medborgarnes rätt. Frågan rör sig egentligen nu derom, huruvida arbetet inom fångelserna skall få omfatta all möjlig industri, eller hufvudsakligen inskränkas till sådant, hvarigenom möjligheten för den frie arbetaren att ärligen sig försörja icke äfventyras. I Tyskland har man till och med försökt att uppställa såsom en princip, att, hvad yrke fången än under sitt fria tillstånd tillhört, han dock företrädesvis skulle hållas till arbete tillhörande jordbruket, såsom mest förädlande och säkrast betingande hans framtida bergning, då han åter blefve ställd på fri fot.

Förhållandet inom vårt land är nu verkligen det, som motionären öfverklagat, eller att alla möjliga yrken äro inom fångelserna representerade; och olägenheterna deraf äro ock ganska märkbara. Det är ej blott hufvudstaden, som fått vidkännas detta, utan äfven alla andra kommuner i riket, inom hvilka eller i hvilkas grannskap fångelser äro inrättade. Det är också en känd sak, att i närheten af dessa större fångelser nästan alla till handverk hörande yrken inom angränsande orter alltmera tyna af.

Frågan är nu, huru detta onda skall kunna häfvas, ty att det är ett ondt lärer väl icke någon kunna bestrida, likasom man ej kan påstå, att den viinst Statsverket skördar genom sina i de större straff-fängelserna anlagda fabriker och handtverkerier uppväger den moraliska skada, som af dem vållas, synnerligast om man tager i betraktande de pekuniära uppförfingar, det allmänna i sista hand får vidkännas till följd af en genom oändamålsenliga åtgärder ökad fattig befolkning, som genom brist på arbete lockas till brott.

Då nu Utskottets förslag endast åsyftar att fästa Kammararens uppmärksamhet på en omständighet, som är så väl värd att behjertas, och att söka åstadkomma en underdånig skrifvelse i ännu, så finner jag det föga öfverensstämmande med Kammararens kända liberalitet att motsätta sig denna billiga begäran. Det vet jag åtminstone, att den förra Representationen aldrig var sparsam, då det gällde att aflåta underdåniga skrivelser i alla möjliga riktningar. Hade frågan varit utaf mindre vikt, skulle jag ej hafva talat för en sådan framställning, men då detta ämne under många år varit föremål för regeringarnes varmaste omsorger i Europas alla civiliserade länder, kan jag ej finna, att det bör vara under den Svenska Regeringens värdighet att derät egna någon uppmärksamhet. Frågan afser ju dessutom blott att fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på nödvändigheten att ordna arbetena inom fängelserna, så att de enskilde medborgarnes rätt derigenom ej förnärmas, hvilket lätt nog genom Fångvårdsstyrelsens föranstaltande torde kunna åstadkommas.

Jag instämmer derföre uti den af motionären redan gjorda anhållan om bifall till Utskottets ifrågavarande framställning.

Herrar *Fredricson* och *Ola Lasson* instämde med denne talare.

Herr Friherre *Fock*: Jag finner mig i det hufvudsakligaste förekommen af Herr *Sjöberg*, med hvilken jag derföre till alla delar ber att få instämna, men som frågan rör sig kring våra näringar, anhåller jag att få tillägga några ord.

Man kländrar strängt motionen ur den fria konkurrensens synpunkt; men om frågan gällde att söka skydda våra näringar mot intrång af eller täflan med främmande länders näringsidkare, så befarar jag, att många bland dem, som nu stå färdiga att rösta nej till motionärens förslag, ej skulle funnits villige att afgifva ett votum i samma syfte. Detta intrång, mot hvilket man genom tull-lagstiftningen söker skydd, göres oss dock endast af redlige och obrottslige arbetare, ehuru utom vårt lands gränser bosatte; då deremot det intrång, hvarför nu är ifrågasatt att ställa en gräns, härleder sig från helt andra konkurrenter: brottslingarne i våra fängelser. Vill man gå så långt i liberalitet, att man, sedan brottslingen, för att skydda allmänheten, blifvit insatt i fängelset, åter gör allmänheten för honom skyddslös, så tror jag, att man drifver frihetskärleken för långt. Om ett samhälle bland sina medlemmar genom lott eller på annat sätt utvalde ett antal, hvilka kostnadsfritt förseddes med husrum, mat och kläder, för att under så gynnsamma förhållanden drifva sina yrken, så vore detta samhället visserligen i sin goda rätt. Men om samhället med sitt val i detta fall fölle endast på befolkningens utskum, så vore sam-

hället visserligen äfven då i sin goda rätt, men billigt handlade det icke.

Då fråga nu ej är om annat än att fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på ett förhållande, som måste erkännas vara skadligt; ty skadligt är det, äfven om genom detsamma en och annan kommer i tillfälle att till billigt pris köpa vissa förnödenheter; då förslaget endast äiser att få frågan utredd, så synes mig ett bifall till Utskottets Betänkande ej ur någon synpunkt vara vådligt, och för min del lemna jag detsamma min röst.

Herr Björck: Äfven jag anser detta vara en fråga af största vikt och är icke okunnig om, att den varit föremål för mycken uppmärksamhet så väl inom vårt land som i främmande länder. Det var ej många veckor sedan, då i Paris en petition i detta ämne ingafs till Regeringen eller lagstiftande församlingen, ehuru jag icke känner till hvad åtgärd den föranledt. Det är således icke ur vägen, att man äfven här egnar saken en välförtjent uppmärksamhet. Dock föreställer jag mig, att så mycket ordande derom ej skulle hafva varit behöfligt, derest frågan af Utskottet blifvit närmare utredd; hvarmed jag dock ej äsyftar att uttala något klander mot Utskottet, af hvilket jag lika med Herr Reutercrona anser, att man ej bör fordra för mycket. Såsom ledamot i andra Utskott gör jag äfven uttalande på samma öfverseende som Herr Reutercrona utbedt sig och kan således icke afse att klandra Utskottet.

Jag vill erinra mig, att för två à tre år sedan detta ämne var föremål för en framställning till Regeringen och äfven ganska lifligt diskuterades inom pressen. Fångvårdsstyrelsen sökte då utreda saken genom att visa, huru det förhöll sig inom de särskilda yrkena vid straff- och arbetsfängelset på Långholmen. Det utröntes då, att flere fångar befunnos inom fängelset, tillhörande särskilda yrken, än som i dessa eller andra yrken der användes, och att det största antalet af fångpersonalen sysselsattes med andra göromål än dem, hvaråt den under sitt vistande på fri fot egnat sig, samt att samma göromål voro af beskaffenhet att icke ingripa i hvad som vanligen förstås med yrkesarbete. Naturligt är emellertid, att då särskilda yrken inom fängelserna måste drifvas, man i dem använder personer, som förut deråt egnat sig; och jag hemställer, huru saken på något lämpligare sätt skall kunna ordnas. Tydligt nog är dessutom, att ifrågavarande fångar, derest de icke vore på fängelserna intagna, fortfarande skulle arbeta hvar och en i sitt yrke och, som den frie handtverkarens arbete är mera produktivt, mera värdt än fångens, så skulle konkurrensen under sådana förhållanden blifva vida större än den, som nu framkallats genom handtverkerierna inom fängelserna. Så förhöll sig saken då; och genom samtal med Chefen för fångvärdan har jag erfarit, att förhållandena sedan dess ej ändrats. Väl kan man säga, att genom fängelse-fabrikerna något intrång sker på näringsarne i närmast liggande kommun, men då näringsfriheten numera är fullständig och det sålunda hade stått hvar och en af fångarne fritt att, derest han icke varit för brott på fängelset intagen, slå sig ned just i denna kommun, så saknar man rätt till klagan öfver den konkurrens, som sålunda kan uppkomma, enär de personer, som nu inom fängelset arbeta, i stället kunnat såsom

frie i än större mån öka konkurrensen. Jag finner derföre icke något giltigt skäl för den klagan, som af motionären och åtskillige med honom lika tänkande blifvit förd, och yrkar för min del afslag på Utskottets hemställan.

Herr Sjöberg: Jag kan icke finna, att frågan blifvit det ringaste utredd genom hvad Herr Björck nu yttrat. Han har såsom exempel anført, att en mängd af de fångar, som å Långholmen förvaras, utgöres af handverkare från hufvudstaden, och ansett att de böra sysselsättas i de yrken de lärt under sin frihetstid, och att, om de varit frie, de utöfvat samma arbete som i fängelset. Jag ber dock att dervid få erinra, först och främst, att uti fängelset å Långholmen uttjenas allmänt arbete äfven af andra straff-fångar från olika delar af riket, och vidare att det är under helt andra förhållanden fångarnes arbete kommer i täflan med det, hvaraf de frie näringsidkarne skola sig försörja. Desse sednare kunna icke vara belätne med en dagspenning af högst 40 öre; de hafva icke föda och bostad m. m. för intet, samt äro dessutom underkastade en mängd vexlingar, för hvilka arbetaren i fängelserna icke är utsatt. Ur denna synpunkt yrkar jag fortfarande bifall till Utskottets förslag.

Herr Friherre Alströmer: Sedan frågan nu befinner sig på den ståndpunkt, till hvilken den genom Herr Sjöbergs anförande kommit, förstår jag också motionen. Så mycket har under diskussionen blifvit i ämnet yttradt, att jag icke vill upptaga tiden med att upprepa det. Jag ber dock att få fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att Utskottet icke uppgifvit något skäl för sitt förslag eller angifvit något sätt, hvarigenom den öfverklagade olägenheten skulle kunna upphöra eller åtminstone minska. Det har väl blifvit sagdt, att fångarne borde användas till jordbruk; men detta användningssätt anser jag olämpligt, då det medför särdeles stora kostnader i följd af den betydliga bevakning, som vid arbeten å fältet erfordras, samt denna bevakning har en ganska demoraliserande sysselsättning.

Jag yrkar derföre afslag å Utskottets hemställan.

Herr Björck: Jag ber att få göra blott en enda anmärkning, nemligen att antalet af fångar, som sysselsättas med handverk, icke är så stort att produktionen kan bestämma priset å alstren af det fria arbetet.

Öfverläggningen förklarades vara afslutad. Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets förslag besvarades med ja och nej, hvarjeme votering begärdes; och blef i anledning häraf följande voteringsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 5) Ut-låtande N:o 1, i fråga om afhjelpande af de olägenheter, som för yrkes-idkare vållas af handverkerier inom fängelserna,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren afslagit ifrågavarande Utlåtande.

Efter skedd votering befunnos rösterna hafva utfallit med 40 ja emot 87 nej; i följd hvaraf Kammaren fattat beslut i enlighet med nej-propositionen och alltså afslagit Utskottets hemställan.

§ 8.

Företogs ånyo till handläggning Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 5) Utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 14), angående fråga om aflåtande af underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t, rörande vissa städers läggande under landsrätt samt uppskof, till dess sådant blifvit afgjort, med tillsättande af ledigblifvande borgmästare-embetena i dessa städer.

Härvid yttrade

Herr Grefve Posse:

Herr Vougt: Äfven jag var frånvarande vid remissen af ifrågavarande motion och som jag representerar tre af de städer, om hvilka nu är fråga, anser jag mig böra yttra några ord i ämnet. Lika med Herr Grefve Posse har jag uppfattat min ställning såsom representant så, som vore jag målsman icke för någon eller några kommuner utan för hela Svenska folket; och jag har tillbakavisat sådana uppdrag, som jag ansett icke skola medföra nytta för det allmänna.

Ehuru jag tror att det bör stå hvarje stad öppet att uti ifrågavarande afseende göra underdåniga framställningar hos Kongl. Maj:t, tror jag dock icke att det bör tillkomma Riksdagen att i sådana ovissa fall som detta besvara Kongl. Maj:t med en skrivelse. Skulle likväl Kammarerna besluta sig för den föreslagna skrifvelsen, har jag ingenting deremot, då den är både oskyldig och oskadlig. Men då bör också tillses att i skrifvelsen icke inflyta några faktiska misstag. I motionen upptages Borgholm bland de städer, som borde läggas under landsrätt; men förhållandet är att Borgholm aldrig haft egen jurisdiktion, utan alltid lydt under landsrätt. Dessutom är den i motionen gjorda kalkyl angående sammanlagda beloppet af tjänstemännens löner för högt tilltagen. Enligt densamma skulle rådmännen i medeltal hafva 2,000 R:dr i lön. I de flesta af dessa städer hafva rådmännen icke någon lön; och jag känner en stad, der rådmännens lön utgör 11 R:dr 5 skillingar 4 r:st. Banko jemte fritt bete för några kor. Motionen är äfven så till vida oriktig, som Skanör och Falsterbo hafva gemensam jurisdiktion och borgmästare, likasom äfven Öregrund och Östhammar lyda under en borgmästare. Detta allt borde rättas, om en skrivelse till Kongl. Maj:t skulle beslutas.

Jag vill ej heller framställa något yrkande, då jag anser det likgiltigt huru frågan blir afgjord.

Herr Trägårdh: Lika med motionären var äfven jag hindrad att tillstådesvara i Kammarerna, då den nu förevarande motionen remitterades till Utskottet. Jag skulle annars icke underlåtit att motsätta mig dess remitterande. Nu vill jag icke forska efter eller inlåta mig i granskning af motiverna till motionen, men jag kan dock ej tillbakahålla uttalandet af min fasta öfvertygelse, att icke omtanke eller intresse för de ifrågasatta städernas bästa varit upphovet till densamma; och då jag representerar tvenne af de städer — Skanör och Falsterbo — som af motionären blifvit

tagna under armarne och föreslagna att förläggas under landsrätt, får jag i första rummet reservera deras rätt oförkränkt, att fortfarande med tillgodonjutande af tillförsäkrade privilegier kvarstå i den ställning, hvori de befinna sig, intilldess de sjelfva begära någon ändring härutinnan. — En sådan rätt auser jag böra tillkomma hvar och en stad särskildt, utan andras opåkalade mellankomst; och då den värde motionären under sammanträdet sistlidne Lördag inom detta rum sjelf yttrade, som orden föllo: "*Man bör skjuta enskilda angelägenheter, utan att förnärma andras rätt*", tillåter jag mig till honom framställa, huruvida han icke, i konsekvens med dessa sina egna ord, skulle finna lämpligast att låta hela motionen falla. — Jag yrkar afslag å densamma och bifall till Utlåtandet.

Herr Reuterercrona: Jag har endast velat framställa den vördsamma anhållan, att Kammaren måtte vid hvad motionären nu anfört i sjelfva saken samt emot mig personligen, såsom författare af Utlåtandet, fästa lika mycket afseende, som Utskottet föreslagit Riksdagen egna åt motionen. Att Utlåtandets lydelse erinrat motionären om att Utskottets ordförande är domare synes vara främmande för ämnet och utan vikt, så att motionären icke bort något orda derom eller att han påminns af ordaställningen i Utlåtandet, om den tid han sjelf sysselsatt sig med domaregöromål.

Herr Bergström: Den ädle Grefven har roat sig med att, såsom man på Engelskt parlamentariskt språk kallar det, ställa upp halmgubbar för att slå dem ihjel. Det vidlyftiga försvaret för hans motions grundlagsenlighet var nemligen alldeles opåkalladt. Kammaren hade ju remitterat motionen till Utskott och dymedelst erkänt, att den icke stridde mot grundlagen. Genom detta försvar synes Grefven hafva, så att säga, tagit sak på bak. Hans ömhet för städernas bästa vitsordades redan vid remiss af motionen och kan äfven nu, om sådant lärer till tröst, ytterligare vitsordas och erkännas. Grefvens redogörelse för innehållet af de privilegier, hvilka förunnats en och annan af ifrågavarande städer, var högst intressant; jag vill endast önska, att den befunnas pålitligare än den af Grefven vid nästföretgående sammanträde lemnade upplysningen, att Riksbanken i grundlagarne förekomme under fyra olika benämningar.

Den förutsättning, hvarifrån Grefven utgått och hvarigenom han sökt leda sig till den af honom föreslagna åtgärd, förefinnes icke; och i sådant fall bjuder logiken att icke vidtaga åtgärden.

Jag skyggar icke tillbaka för uttalande af min innerliga öfvertygelse, att det hvarken för landet eller denna Kammare sjelf vore gagneligt, att antalet af städernas representanter inom Kammaren minskades. Således yrkar jag afslag å motionen och i följd deraf bifall till Betänkandet.

Efter sålunda slutad öfverläggning blef Utskottets i förevarande Utlåtande afgifna förslag af Kammaren bifallet.

§ 9.

Föredrogs ånyo och bifölls Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 2) Utlåtande N:o 1 (i samlingen N:o 15), i anledning af väckt motion om åtgärd för beredande af pensioner åt ålderstigne och otjenstbare prestmän.

§ 10.

Föredrogs Herr Sjöbergs motion, N:o 284, angående tryckning af Kammarens protokoll.

Herr Sjöberg yttrade: Min nu föredragna motion innehåller tvenne frågor, nemligen: 1:o att Kammaren måtte förordna, det Kammarens protokoll vid innevarande riksdag skall i sin helhet af trycket utgifvas; och 2:o en hemställan derom, att Kammaren, innan beslut i detta ämne fattas, behagade, under förutsättning att tryckningen af Kammarens protokoll lämpligast ombesörjes af Riksdagens Kansli, anmoda Kanslideputerade att till Kammaren inkomma med förslag rörande upplagans storlek, format m. m.

Då nu Första Kammaren redan till Riksdagens Kansli remitterat en motion af alldeles likartad beskaffenhet med den förevarande, hemställer jag, huruvida icke bemälda Deputerade må äfven af denna Kammarer få i uppdrag att inkomma med ett dylikt förslag.

Vidare anfördes icke; och blef såväl motionärens *förva* hemställan derom, att Kammaren måtte förordna, att Kammarens protokoll vid innevarande riksdag skall i sin helhet af trycket utgifvas; som jemväl den i motionen gjorda *sednare* hemställan, eller den att Kammaren skulle anmoda Riksdagens Kanslideputerade att till Kammaren inkomma med förslag rörande protokollsupplagans storlek, format och utgifvande i häften eller band m. m., uppå derom framställda särskilda propositioner, af Kammaren bifallen; och skulle motionen till Kanslideputerade hänvisas för det ändamål motionären föreslagit.

§ 11.

Föredrogs ånyo Kongl. Maj:ts vid Kammarens sista sammanträde bordlagda nådiga Proposition, angående anslag till ombyggnad och reparation af de Kongl. höfställen å Blasieholmen och vid Röda Bodarne.

Hänvisades till Stats-Utskottet.

§ 12.

Föredrogs och godkändes följande förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser till Kongl. Maj:t, nemligen:

N:o 1, angående en beslutad förändring i Tryckfrihets-förordningen;

N:o 2, angående fortfarande kurhusavgift;

N:o 3, angående godtgörande genom Riksgälds-kontoret af de utaf Statskontoret förskjutna riksdagskostnader;

N:o 4, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående åtgärder till behöfvandes undsättning vid inträffande missväxt; och

N:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående statsbidrag till anläggande af väg invid Råne elf emellan allmänna kustlandsvägen samt Degersels Öfverstby.

§ 13.

Vid nu förnyad föredragning af 1866 års Revisorers berättelse rörande granskning af Statsverkets jemte dertill hörande fonders tillstånd,

styrelse och förvaltning för år 1864, blef samma berättelse till Stats-Utskottet hänvisad.

§ 14.

Föredrogos, men bordlades ytterligare:
Stats-Utskottets Utlåtanden N:is 29—32;
Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtanden och Betänkanden N:is 16—20.

§ 15.

Med undantag af det ärende, hvarom 10 § i detta protokoll handlar, blefvo protokollsutdrag angående öfriga vid detta sammanträde fattade beslut upplästa och godkända.

Sammanträdet afslutades kl. $\frac{1}{2}$ 12 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Onsdagen den 13 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Protokollet för den 11 dennes samt protokollsutdrag angående det under § 10 i nämnda protokoll antecknade ärende upplästes och godkändes.

§ 2.

Beviljades ledighet från deltagande i riksdagsgörömlen åt Herr *Sven Hansson* under 6 dagar från den 18 samt åt Herrar *Rosenberg* och *Ola Nilsson* från Christianstads län hvardera under 15 dagar från den 21 uti innevarande månad.

§ 3.

Företogs ånyo till handläggning Stats-Utskottets Utlåtande N:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, i fråga om den under N:o 2 vid Skeppsbron i hufvudstaden belägna, Kronan tillhöriga f. d. Ridderstolpeska egendomens användande till byggnad för Telegrafverket.

I afseende å Utskottets förra hemställan, afstyrkande bifall till Kongl. Maj:ts ofvannämnda framställning, yttrade